

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ MİLLİYETÇİLİK VE
YURTSEVERLİK DEĞERLERİ AÇISINDAN ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatoş GÜVEN

Malatya-2018

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ MİLLİYETÇİLİK VE
YURTSEVERLİK DEĞERLERİ AÇISINDAN ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatoş GÜVEN

Danışman: Prof. Dr. Mesut AYDIN

Malatya-2018

T.C.

İnönü Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Fatoş GÜVEN tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Milliyetçilik ve Yurtseverlik Değerleri Açısından Analizi başlıklı bu çalışma 11.05.2018 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

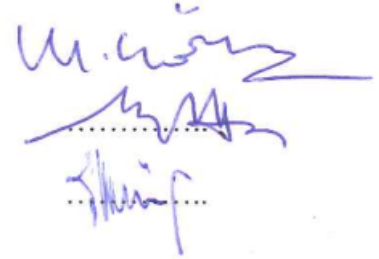
Başkan: Prof. Dr. Mehmet KOÇER

Üye (Tez Danışmanı): Prof. Dr. Mesut AYDIN

Üye : Doç. Dr. Recep DÜNDAR

Üye :

Üye :

O N A Y

...../...../2018

.....
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Mesut AYDIN'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Milliyetçilik ve Yurtseverlik Değerleri Açısından Analizi** adlı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların metin içinde ve kaynakçada uygun bir biçimde gösterildiğini belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Fatoş GÜVEN

ÖN SÖZ

Eğitimin en temel görevi bireyin toplumsallaşmasına olanak vererek milli birlik ve beraberlik duygusunun devamlılığını sağlamaktır. Eğitimin bu işlevi Sosyal Bilgiler Dersinin amaç ve hedefleri ile örtüşmektedir. Tüm vatandaşların zorunlu olarak katıldığı ilk ve ortaokullarda Sosyal Bilgiler Dersi, tarihi ve milli değerlerin aktarımında en büyük sorumluluğu üstlenmektedir.

Öncelikle bu çalışmanın hazırlanması sürecinde tüm eksiklerime rağmen hoşgörüsünü benden esirgemeyen, bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum Sn. Prof. Dr. Mesut AYDIN' a sonsuz teşekkürlerimi ve saygımı sunuyorum.

Bu dönem boyunca hoşgörülerini ve manevi desteklerini gördüğüm Sn. Doç. Dr. Recep DÜNDAR ve Yrd. Doç. Dr. Emine Meliha Kurtdaş'a, fikirleri ile bana yol gösteren ve olumlu tutumlarıyla beni daima teşvik eden Sn. Yrd. Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU' na teşekkürü borç bilirim. Ayrıca her koşulda arkamda duran ve desteklerini her zaman hissettiğim değerli anneme, babama ve abim Ömer GÜVEN' e sonsuz sevgilerimi sunuyorum.

Fatoş GÜVEN

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ MİLLİYETÇİLİK VE YURTSEVERLİK DEĞERLERİ AÇISINDAN ANALİZİ

GÜVEN, Fatoş

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mesut AYDIN

Mart-2018, IX+79

Bu araştırmanın amacı, milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bahsi geçen değerlerin Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında hangi öğrenme alanlarında, temalarda ve kazanımlarda yer aldığını tespit etmektir. Araştırma kapsamında ilk olarak çalışmaya konu olan kavramların tanımlamalarına ve tarihine yer verilmiştir. Çalışmanın teorik kısmı tamamlandıktan sonra öğretmen görüşleri alınmak üzere yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda 5 soru yer almaktadır. Araştırmada çalışma grubunu Malatya İlçe merkezinde görev yapan 45 Sosyal Bilgiler Öğretmeni oluşturmaktadır. Betimsel tarama modeliyle gerçekleştirilen çalışmada elde edilen bulgular objektif şekilde değerlendirilmiş ve NVivo10 programından yararlanılarak modellenmiştir.

Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerine ait algıları ve farkındalık düzeyleri tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara dayanarak yurtseverlik ve milliyetçilik değer eğitimi daha etkin hale getirmek için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Milliyetçilik, Yurtseverlik, Sosyal Bilgiler

ABSTRACT

ANALYSIS ON THE NATIONALISM AND PATRIOTISM VALUES OF SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS

GÜVEN, FATOŞ

**Master of Science, Inonu University Institute of Educational Science
Department of Social Education,**

Advisor: Prof. Dr. Mesut AYDIN

March 2018, IX+79

The purpose of this research is to determine teacher views on the values of nationalism and patriotism and to determine in which themes and learning outcome and learning domain are included in Social Studies textbooks. In the scope of the research, firstly the definitions and history of the concepts which are subject to the study are included. After the theoretical part of the work is completed, a semi-structured interview form has been prepared to receive teacher opinions. There are 5 questions in the semi-structured interview form. The study group is composed of 45 Social Studies Teachers working in Malatya District center. The findings obtained by the descriptive scanning model were evaluated objectively and modeled by using the NVivo10 program.

As a result of the research, have been determined perceptions and awareness levels of Social Studies Teachers about nationalism and patriotism. Based on the findings, various proposals have been made to make patriotism and nationalism value education more effective.

Key Words: Nationalism, Patriotism, Social Studies

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	i
ONUR SÖZÜ.....	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Problem Cümlesi.....	2
1.3. Alt Problemler	2
1.4.Araştırmanın Amacı	3
1.5.Araştırmanın Önemi.....	3
1.6.Sınırlılıklar	3
1.7.Varsayımlar	3
1.8.Tanımlar	4
BÖLÜM II	5
KURAMSAL BİLGİLER	5
2.1.Millet ve Milliyetçilik Kavramlarına Genel Bir Bakış	5
2.1.1.Millet(Ulus).....	5
2.1.2.Milliyetçilik.....	7
2.1.2.1.Milliyetçiliğin Türleri	8
2.1.2.1.1. Sosyolojik Milliyetçilik	8
2.1.2.1.2.Doktriner-İdeolojik Milliyetçilik	9
2.1.2.1.2.1. Irk Milliyetçiliği (Faşizm)	9

2.1.2.1.2.2. Kültür Milliyetçiliği	11
2.1.2.1.2.3. Din Milliyetçiliği.....	11
2.1.2.1.2.4. Coğrafya Milliyetçiliği	12
2.1.2.1.2.5. Totaliter Milliyetçilik.....	12
2.1.2.2. Milliyetçiliğin Tarihi.....	13
2.1.2.2.1. Milliyetçiliğin Dünyadaki Gelişimi.....	13
2.1.2.2.2. Türk Milliyetçiliğinin Tarihi.....	14
2.1.2.2.2.1. İslamiyet Öncesi Dönemde Türk Milliyetçiliği	15
2.1.2.2.2.2. İslami Dönem Türk Milliyetçiliği	16
2.1.2.2.2.3. Türk Milliyetçiliğinin Gerileme Devresi.....	18
2.1.2.2.2.4. Türk Milli Bilincinin Filizlenmesi	23
2.1.2.2.2.5. Türk Milliyetçiliğinin Şahlanması (Milli Mücadele Dönemi)	30
2.1.2.2.2.5.1. Türk Milliyetçiliğinin Gelişmesinde Basının Rolü.....	34
2.1.2.2.2.5.2. Atatürk'ün Milliyetçilik Anlayışı	35
2.2. Yurtseverlik(Vatanseverlik)	37
2.3. Türklerde Milli Eğitim Anlayışı	40
2.4. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Milliyetçilik ve Yurtseverlik	44
BÖLÜM III.....	52
YÖNTEM	52
3.1. Araştırmanın Modeli	52
3.2. Çalışma Grubu	52
3.3. Verilerin Toplanması.....	53
3.4. Verilerin Analizi.....	53
BÖLÜM IV	55
BULGULAR ve YORUM	55
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar	55
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar	58

4.3.Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	60
4.4.Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar	62
4.5.Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar	64
BÖLÜM V	66
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	66
5.1.Sonuç.....	66
5.2.Öneriler.....	69
KAYNAKÇA.....	70
EKLER	78
EK1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	78
EK2: GEREKLİ İZİN BELGELERİ	79

KISALTMALAR LİSTESİ

<u>Kısaltma</u>	<u>Açıklama</u>
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
Çev:	Çeviren
Ed:	Editör
F:	Frekans
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
SBÖ:	Sosyal Bilgiler Öğretmeni
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclis

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımlar ve konu ile ilgili bilinmesi gereken temel kavramların tanımı yer almaktadır.

1.1.Problem Durumu

İnsanların bir arada yaşaması zaman içinde ortak bir takım değerler oluşturmasına vesile olmuş, bu durum aynı coğrafya üzerinde yaşayan halkların milletleşmesini sağlamıştır. Milli bilincinin farkına varan toplumlar, birlikteliğin devamlılığını sağlamak amacıyla toplumsal değerlerini genç kuşaklara aktarmalı ve kendine bağlı yurttaşlar yetiştirmelidir. Bu amacın gerçekleştirilmesinde ve milli farkındalığın oluşmasında kullanılan en önemli araç şüphesiz eğitimidir. Çünkü eğitim insana bir kişilik ve tutum kazandırır. Bu noktada siyasi otoriteler ideâl yurttaş tipini yetiştirmek amacıyla Milli Eğitim programları oluşturmaktadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda Türk Milli Eğitimin genel amacı; “Türk Milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmektir.” şeklinde açıklanmıştır(1973: Madde 2) Görülmektedir ki; Milli Eğitim sistemimiz dayanışma ve birliktelik olgusuna önem veren, gerektiğinde vatani ve milleti uğruna her türlü fedakârlığı yapmaktan çekinmeyen, kültürel değerlere bağlı bireyler yetiştirme amacını taşımaktadır.

İlkokul ve ortaokullarda Milli Eğitimin amacı doğrultusunda belirlenen hedefleri kazandırmaya yönelik hazırlanan öğretim programları içerisinde en mühim görevlerden biri de Sosyal Bilgiler Dersine düşmektedir. Zira; vatandaşlık bilincini geliştirmek ve

kişinin ailesine ve devlete olan sorumluluğunu güçlendirmek Sosyal Bilgilerin amaçları arasında yer almaktadır (Moffatt, 1957; Kaymakçı ve Ata, 2012: 38). Bu durum göz önüne alınarak değer eğitimi ile ilgili hazırlanacak eğitim programlarına ve çalışmalara katkı sağlamak amacıyla “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Milliyetçilik ve Yurtseverlik Değerleri Açısından Analizi” adlı bu çalışma hazırlanmıştır.

Yaptığımız bu çalışmada, halk arasında zaman zaman farklı veya yanlış anlamlarda kullanılabilen; millet, milliyetçi ve yurtsever kavramlarının tanımına ve tarihine yer verilmiştir. Ayrıca Sosyal Bilgiler ders programının milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerine ne ölçüde yer verdiği tarafımızca incelenmiş ve öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

Bu çalışmanın problem cümlesi “Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki milliyetçilik ve yurtseverlik öğelerine; hangi öğrenme alanlarında, hangi kazanımlarda ve ünitelerde yer verilmektedir” olarak belirlenmiştir.

1.3. Alt Problemler

1-Milliyetçilik ve yurtseverlik kavramları size ne ifade etmektedir?

2-Sosyal Bilgiler dersini, bireyin milliyetçilik ve yurtseverlik algısını etkileyebilme açısından yeterli buluyor musunuz? Niçin?

3-Sosyal Bilgiler ders kitaplarında milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerini kazandırmaya yönelik belirlenen temalar nelerdir?

4-Sosyal Bilgiler dersinde milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerine hangi kazanımlarda ağırlık verilmiştir?

5-Milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerini kazandırmaya yönelik ne gibi etkinlikler yapılabilir?

1.4.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın ana amacı; milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerinin bireye kazandırılması sürecinde, Sosyal Bilgiler Dersinin katkısını ortaya koymak ve ders kitaplarının bu değerler açısından analizini yapmaktır. Ayrıca; milliyetçilik ve yurtseverlik kavramlarının öğretmenler tarafından algılanış farklılıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.5.Araştırmanın Önemi

Günümüzde ulus devlet yapıları, ideal vatandaş modelini yetiştirmek ve milli hafızasını koruyabilmek için Milli Eğitim sistemlerini oluşturmakta ve bu doğrultuda Öğretim Programlarını düzenlemektedir. Öğretim Programları ulusal bilincin oluşması ve bireylerin devlete bağlı hale gelmesi adına milliyetçilik ve yurtseverlik değerleri üzerine temellendirilmektedir.

Bu çalışma; tüm vatandaşların zorunlu olarak katıldığı ilk ve ortaokullarda, milliyetçi ve yurtsever bireylerin yetiştirilmesinde Sosyal Bilgiler dersinin önemini göstermesi bakımından araştırmaya değer bir konudur. Çalışmayı önemli kılan başka bir sebep ise; öğretmenlerin yurtseverlik ve milliyetçilik değerlerine yönelik farkındalık düzeyini artırmasıdır.

1.6.Sınırlılıklar

1-Çalışma, 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında 5. 6. ve 7. sınıf düzeyinde kullanılan Sosyal Bilgiler ders kitapları,

2-Malatya’da görev yapan 45 Sosyal Bilgiler Öğretmeni ve

3-Çalışma konumuzla ilgili makale, tez ve kitaplarla sınırlandırılmıştır.

1.7.Varsayımlar

1-Araştırmaya katılan çalışma grubunun, yarı yapılandırılmış görüşme formundaki problemleri içtenlikle cevaplayacağı,

2-Ulaşılabilecek kaynakların veri toplamada yeterli olacağı,

3-Araştırma sonucunda elde edilen bulguların geçerlik ve güvenilirlik açısından beklenilene yansıtacağı varsayılmıştır.

1.8.Tanımlar

Eğitim: Bireyin topluma uyum sağlaması ve toplumdan beklenileni yapması için, hedef alınan değerlerin, bilinçli ve istemli bir şekilde verilmesi sürecidir.

Millet(Ulus): Bir arada yaşayan, uzun bir tarihi süreçte ortak kültür ve anı biriktiren, birbirine hissi anlamda bağlı ve geleceğe dair ortak idealleri olan bilinçli insan topluluklarıdır.

Milliyetçilik(Ulusçuluk): Millet olma bilincine ulaşmış insan topluluklarının, milli bilincini ve özgün karakterini hafızasında koruması ve güçlendirilmesi gerekliliğini savunan, bu sayede milletin, başka milletlerin boyunduruğu altına girmesini önleyen bir düşünce sistemidir.

Yurt(Vatan): Sınırları mücadelelerle çizilen, bir milletin tarihinin olduğu, kültürel mirasını barındıran ve milleti oluşturan fertler için kutsal sayılan coğrafi bir alandır.

Yurtseverlik(Vatanseverlik): Bireyin var olduğu toplumdaki bireyleri ve toplumsal değerleri benimsemesi ve onları muhafaza etmesi gerekliliğini ifade eden bir anlayıştır.

Sosyal Bilgiler: Etkin vatandaş yetiştirmek amacıyla kültürel değerleri, hak ve sorumlulukları bireylerin bilinçlerine işlemeyi hedef alan ve milli bilincin devamlılığına katkıda bulunan bir ilköğretim dersidir.

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER

Bu bölümde ilk olarak çalışmaya temel olan kavramların tanımlamaları üzerinde durulmaktadır. Ayrıca milliyetçilik cereyanının tarihi yer almakta ve son olarak yurtseverliğin Türk Milleti açısından önemine değinilmektedir.

2.1.Milet ve Milliyetçilik Kavramlarına Genel Bir Bakış

2.1.1.Millet(Ulus)

Millet tarihi gelişimin bir ürünü ve sonucudur. İnsanoğlunun toplumsal bir varlık olması ve tarihin bilinen en eski çağlarından itibaren bir arada yaşaması, toplumda ortak hatıraları, amaçları ve dayanışma olgusunu oluşturmuştur. Başka toplumlardan maddi ve manevi açıdan farklı bir ürün oluşturan toplumlar; Fransız İnkılabından itibaren bilinçli bir şekilde millet haline gelebilmişlerdir. Eröz, uzun bir tarihi süreçte sosyal ve kültürel anlamda birliktelik olgusunu kazanan toplumların yakınçağdan itibaren günümüz modern toplumlarındaki anlamıyla millet haline geldiğini ifade etmiştir (1987: 59; Sarıncay,1990:7). Feyzioğlu'na göre; toplumların ortak siyasi kurumlara bağlı olması zaman içinde ortak acı, sevinç ve amaç oluşturmuş ve böylece milletleşme süreci başlamıştır (1996:9). Llobera da toplumların kültürel alanda birbirlerinden farklılaşmasının yani; biyolojik bağlarının, ortak kimlik simgelerinin, kahramanlık anılarının ve paylaşılan hassasiyetlerinin aynı olmasının zamanla toplumlarda ulusal bir farkındalık olgusunu ortaya çıkardığını belirtmiştir (2007:4).

Millet kavramının anlamına değinecek olursak; bu konuda tam bir fikir birliği bulunmadığını, daha doğrusu herkese veya her görüşe uygun bir tanım yapılamadığını söyleyebiliriz. Bunun sebebi birçok yazarın veya aydınının bu kavramı tanımlama noktasında farklı birçok unsura yer vermesidir. Kimi yazarlara göre ırk birliği, milletin tanımında ağır bir unsur olarak yer alırken kimileri din birliğini kimileri ise kültür birliğini önemsemektedir.

Millet kavramının tanımını daha iyi yapabilmek için öncelikle milletin ne olmadığına değinmemizde yarar vardır. Kimileri tarafından zaman zaman ırk, ümmet ve kavim kavramıyla da ifade edilen millet kavramı aslında bu kavramlardan çok daha farklı bir anlam ifade etmektedir. Irk ve kavim kavramları milletin tanımı noktasında ancak bir unsur olarak kullanılabilmekte ve hatta bazılarında göre bir unsur olarak dahi görülmemektedir. Bunun sebebi; ırk ve kavim kavramının aynı amaç uğruna yaşayan insan topluluklarını ifade etmekten yoksun olmasıdır. Irk; ortak genetik özelliklere sahip insan topluluklarıdır ve millete göre daha geniş kapsamlıdır. Çünkü ırk, dünyanın farklı yerlerine dağılmış haldeyken, millet kendine yurt olarak belirlediği coğrafi alanda yani vatanda kendini gösterir. Türk milliyetçiliğinin gelişmesinde önemli bir rol oynayan Ziya Gökalp de milletin ırksal bir topluluk olmadığını öne sürmüştür. Gökalp, ırk kavramının aslında hayvanbilim terimi olduğunu öne sürmüş ve insanın ırkının ve bağlı bulunduğu kavmin davranışları üzerinde etkisi olmadığını ifade etmiştir (2004a:41). Ayrıca İkinci Dünya Harbinin ardından bir ihtisas kurulunun verdiği raporda, büyük milletlerin hiç birinin tek bir ırktan gelmediğini ve ırk esasına dayanarak yapılan ayrımların ilmi dayanağının olmadığını belirtilmesi, ırk birliğinin millet tanımlaması noktasında ana unsur olamayacağını gösterir (Bilge,1996:258; Keskin,1999: 14).

Kavim kavramı ise; kendine özel bir vatana yerleşmemiş, ortak bir kültür ve tarih şuuruna olmayan, dili ve soyu aynı olan topluluklardır. Kavim, milletten daha geniş kapsamlıdır. Aynı kavimden birçok millet oluşabileceği gibi, birkaç kavimden de millet oluşabilir (Ülken,2008:179). Son olarak ümmet; bir dine inanan insanlar topluluğunu ifade etmekte ve millet kavramını karşılamaktan çok uzaktır.

Milleti oluşturan etkenler objektif ve subjektif olarak iki niteliğe bağlıdır. Objektif millet anlayışında maddi nitelikteki unsurlar yani ırk, dil, din ve yurt birliği savunulmaktadır. Subjektif millet anlayışında ise manevi unsurlar; tarihi miras, birlikte yaşama konusunda toplumu oluşturan bireylerin istek birliğinin olması, sanat anlayışı gibi unsurların milleti oluşturduğu savunulmaktadır (Keskin,1999:3). Ancak millet kavramının tanımında tek başına maddi unsurlar yeterli olmadığı gibi manevi unsurlar da yeterli değildir. Maddi ve manevi değerlerin birbirini tamamlaması ve bütünleşmesi gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, millet kavramını; zengin bir geçmiş mirasına sahip olan, birlikte yaşama konusunda orta arzusu bulunan ve sahip olunan mirasın korunmasında iradeleri ortak olan insanların birleşmesinden meydana gelen topluluk olarak ifade etmiştir (Afetinan,2008: 50). Taneri, millet kavramını; aynı soydan gelen, aynı dili konuşan, aynı tarihe ve kültüre sahip fertlerin oluşturduğu en büyük topluluk olarak tanımlarken (1983a:33), Yusuf Akçura ise; ırk ve dil birliğinden dolayı toplumsal vicdanda birlik meydana getiren insan topluluğu olarak ifade etmiştir (2015: 17).

Bütün bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere millet kavramının mutlak ve kesin bir tanımının bulunmadığını söyleyebiliriz. Dil, kültür, ırk, din, vatan, din, ülkü... Bu kavram ve ifadelerin hepsinin millet tanımlanması noktasında kullanılmasına karşın yazarların bu kıstaslara verdikleri önem derecesi farklılık göstermektedir. Gerçekten de milleti oluşturan unsurlar tek başına millet kavramını tanımlamakta yetersiz kalmakta, bu nedenle birçok yazar için hepsi bir bütün olarak düşünülmektedir. Sonuç olarak millet; bir arada yaşayan, uzun bir tarihi süreçte ortak kültür ve anı biriktiren, birbirine hissi anlamda bağlı ve geleceğe dair ortak idealleri olan bilinçli insan toplulukları olarak ifade edilebilir.

2.1.2.Milliyetçilik

Milliyetçiliğin de tıpkı millet kavramı gibi tam ve net bir tanımı yapılamamakta; toplumların ve hatta aynı toplumu oluşturan bireylerin dahi milliyetçilik anlayışına bakış açısı farklılık göstermektedir. Çünkü milliyetçilik kavramı bir toplumda doğmasına ve gelişmesine paralel olarak yorumlanır. Kimi toplumlar için milliyetçilik; ulus devlet yapısını oluşturmaya teşvik edici bir güç olarak görülürken, kimi toplumlarda ise toplumsal ve ahlaki değerlere bağlılık şeklinde kendini göstermektedir.

Milliyet ve milliyetçilik ifadelerinin kavramsal olarak tanımlamalarını yapmak konuyu daha açık ve anlaşılır kılacaktır. Milliyet, bir milletin diğer milletlerden farklı ve kendine özgü bir karakter oluşturmasıdır (Afetinan,2008: 51). Milliyetçilik ise; milletin kendine özgü oluşturduğu bu karakteri, bireylere benimseterek milli şuuru güçlendirmek gerekliliğini savunan ve bu sayede bir milletin başka milletlerin boyunduruğu altına girmesini önleyen bir düşünce sistemidir. Başka bir tanımlamaya göre milliyetçilik; bir millete mensup bireylerin, milli tarihlerine, geçmişteki başarı ve acılarına hissettiği duygusal bağlılığın yanı sıra bu bireylerin geleceğe dair emel ve gaye

barındırdığı düşüncedir (Arsal,1955: 65-74; Saraç,2006: 60). Ancak milliyetçilik, bireyin milletine sadece duygusal anlamda bağlılığını değil; aynı zamanda canı pahasına bile olsa fedakârlık yapması gerekliliği savunur. Bu sebeple Kafesoğlu, milliyetçilik şuurunu ahlakın en yüksek seviyesi olarak ifade eder(1999: 17).

Taneri, milliyetçiliği; sosyolojik milliyetçilik, doktrinler ve ideolojik milliyetçilik olarak sınıflandırmıştır (1993:84).

2.1.2.1.Milliyetçiliğin Türleri

2.1.2.1.1. Sosyolojik Milliyetçilik

Günümüzde görülen milliyetçilik anlayışının temeli olan sosyolojik milliyetçilik, modern anlamda millet ve milliyet fikirlerinin görülmediği XIX. yüzyıldan önce toplumları bir arada yaşatan güç olmuştur. Bu anlamıyla milliyetçilik toplumlarda bir ideoloji halinde değil daha çok toplumu oluşturan bireylerin dayanışması ve topluma bağlılığı şeklinde kendini göstermiştir (Taneri,1993: 84). İnsanların bir arada yaşayabilmesi ve bunu devam ettirebilmesi için yaşadığı toplumun değerlerini benimsemesi ve içselleştirmesi gerekmektedir. Toplumsal değerleri içselleştiren bireyler, diğer toplum üyelerine bağlılık ve sadakat duygusuyla yaklaşır.

Sosyolojik milliyetçilik esasında toplumların bir arada yaşama ve gruplaşma zorunluluğundan gelir. İnsan yaradılış itibariyle sosyal bir varlık olup toplu halde yaşama gereksinimine sahiptir. Bu aynı zamanda milliyet duygusunun da ortaya çıkmasını sağlamıştır (Taneri,1993:84). Sosyolojik milliyetçilik en ilkel toplumlardan günümüze değin bir arada yaşayan tüm toplumlarda görülmektedir. Uzun bir tarihi geçmişe sahip olan Türklerin millet olma şuuruna Fransız İnkılabından önce sahip olması ve Milli Mücadele döneminde Kuvâ-yı Millîye ruhunu ortaya koyarak işgallere karşı milli bir direniş sergilemesi, sosyolojik milliyetçiliğin ideolojik milliyetçilikten önce geliştiğine kanıt oluşturmaktadır. Zira bir topluluğun bunalımlı bir döneminden coşkulu bir birleşmeyi gerçekleştirmesi için evveliyatında da bir geçmişinin ve milliyet temellerinin olması gerekmektedir (Gökalp,2004b:98). Taneri de sosyolojik milliyetçiliğin bütün toplumların bilinçaltında olduğunu; ancak başka bir millet veya milletler tarafından tehdit edildiğinde ortaya çıktığını belirtmiştir (Taneri,1993: 87).

2.1.2.1.2.Doktriner-İdeolojik Milliyetçilik

Doktriner-ideolojik milliyetçilik, millet olma bilincine ulaşmış toplulukların ulus devlet kurmasına aracı olan anlayıştır. Doktrin milliyetçiliği; XIX. yüzyılda Fransız İnkılâbı ile ortaya çıkan, insanlığın doğal olarak milletlere ayrıldığını, milletlerin de belirli niteliklerle tanındığını ve tek yönetim şeklinin milletin kendi kendini yönetmesi olduğunu savunan bir düşünce sistemidir. İdeolojik milliyetçilik ise; politik veya toplumsal bir doktrin meydana getiren ve bir hükümetin, bir partinin veya bir sosyal sınıfın hareketlerine yön veren görüş sistemidir (Taneri,1993:85,87). Bu noktada ideolojik milliyetçilik, doktrin milliyetçiliğinin siyasi güç tarafından politika haline gelmesi ve siyasi alanda uygulamaya konulması olarak ifade edebilir. Sosyolojik anlamda temelleri olan Türk milliyetçiliğinin sistemleşerek Türkiye Cumhuriyetini kuran bir güç haline gelmesi ve ulus devlet yapısının devamlılığının sağlanması için yapılan İnkılablar, ideolojik milliyetçiliğin en güzel örneğini teşkil eder.

Keskin, doktriner-ideolojik milliyetçiliği; ırk milliyetçiliği, kültür milliyetçiliği, din milliyetçiliği, coğrafya milliyetçiliği ve totaliter milliyetçilik olarak alt sınıflara ayırmıştır (1999: 10).

2.1.2.1.2.1. Irk Milliyetçiliği (Faşizm)

Taneri'ye göre ırk milliyetçiliği; kendi ırkını saf ve üstün sayarak başka ırklara karışmaktan çekinmeyen ve milleti meydana getiren üyeler içinde daha çok ırka önem veren görüştür (1983a:40). Tanımdan da anlaşılacağı üzere ırkçılık, kesinlikle milliyetçilikle aynı anlama gelmemektedir. Irk milliyetçiliği herhangi bir ırkın tüm uluslardan üstün olduğunu ve onların üzerinde egemenlik hakkının olduğunu savunurken; milliyetçilik böyle bir hakkı iddia etmeyip; kişinin sadece kendi milletini sevmesini ve dışarıya karşı savunmasını içerir. Ayrıca ırkçılık uygulama alanı olarak bir ırkın tüm fertlerini hedef aldığından siyasi sınırlar dışına çıkıp dünya barışını tehdit edebilmektedir. Ancak milliyetçilik ideolojisi bir milletin kendine belirlediği yurt içinde yaşatılır ve etnik grubun diğer fertleri için sadece hissi ve kültürel anlamda bir birliktelik duygusunu ifade eder. Bu noktada milliyetçiliğe “ırkçılık” yakıştırmasını yapanlar büyük bir yanlışa düşmektedir.

Millet ve ırk kavramlarının anlam itibariyle birbirinden farklı olduğuna ve birçok yazarın millet tanımını yaparken ırk birliği unsuruna yer vermediğine değinmiştik. Irk birliği etnik bir ayrımcılığa zemin oluşturabildiğinden, aynı coğrafya üzerinde yaşayan; fakat farklı etnik kökene bağlı insanların toplumdaki soyutlanmasına sebep olabilir. Ancak milliyetçiliğin savunduğu ilkeler ırkçılığın aksine birleştirici ve bütünleştiricidir. Ziya Gökalp de milletin ırksal bir topluluk olmadığını ve ırk kavramının hayvanbilim terimi olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca insanların beyaz ırk, siyah ırk, sarı ırk ve kırmızı ırk olarak sınıflandırılmasını kaba bir tasnif olarak nitelendirmiş ve insanın ırkının ve bağlı bulunduğu kavmin davranışları üzerinde etkisi olmadığını ifade etmiştir (2004a:41). Gerçekten de aynı ırktan gelmek, bir topluluğun aynı ülkeye sahip olacağı ve bir arada yaşamak isteyeceği anlamına gelmemektedir.

Irk milliyetçiliği kendini belki de en çok Alman Nazi Partisinde ve Hitler'de göstermiştir. Adolf Hitler ırksal saflık fikrini benimsemiş ve Alman ırkını üstün ırk olarak nitelendirmiştir. İktidara geldiğinde ideolojisini uygulamaya başlayan Hitler, Alman ırkı dışında kalanların çoğalmasını sınırlamaya çalışmış ve bunu devlet eliyle gerçekleştirmiştir. Ayrıca Portekiz'de Salazar, İspanya'da Franco ve İtalya'da Mussolini de ırksal üstünlük ideolojisini savunmuş ve dünya egemenliğini hedeflemiştir (Öztekin,2010: 112).

II. Dünya Harbinin ardından bir ihtisas kurulunun verdiği raporda; büyük milletlerden hiç birinin ilmen tek bir ırktan gelmediğini ve ırk esasına dayanarak yapılan ayrımların ilmi hiçbir dayanağının olmadığını belirtmesi, ırk milliyetçiliği fikrini zayıflatmıştır (Bilge,1996:258; Keskin,1999: 14). Gerçekten de günümüz dünyasında saf ırk fikri oldukça hayâli görünmektedir. Teknolojinin gelişmesi ve insanların birbiriyle etkileşimini artırması, saf ırk fikrini günden güne zayıflatmaktadır. Aynı ırktan gelmenin ölçüsünün tam olarak belirlenemeyişi de ırkçılık fikrinin uygulama noktasındaki zayıflığıdır. Irk milliyetçiliğini savunan Hitler'in bile savunduğu ırkın görüntü itibariyle aynı ölçülere ve özelliklere sahip olamayışı, bu görüşü destekler niteliktedir (Ülman,1959:139; Öztekin,2010:310).

2.1.2.1.2.2. Kültür Milliyetçiliği

Kültür, bir milletin tarihi boyunca oluşturduğu maddi-manevi değerlerin bütünüdür. Kültür milliyetçiliği ise; bir milletin siyasi, askeri ve medeniyet tarihinin ilmi ölçülere göre incelenmesi ve ortaya çıkan ürünlerin, millete mensup fertlerin zihinlerine işlenmesidir (Taneri,1983b:9). Bu noktada kültür milliyetçiliği, bir milleti oluşturan bireylerin geçmişini unutmaması, tarihini, dilini, sanatını ve diğer kültür ürünlerini öğrenmesi ve içselleştirmesi gerekliliğini savunur.

Türkoloji araştırmalarının artması ve ortaya çıkan sonuçları doğrultusunda Milli Mücadele döneminde gelişen Türk milliyetçiliği; kültür milliyetçiliğinin, milli bilince olan etkisini gösterir niteliktedir. Cumhuriyet kurulduktan sonra da Atatürk, kültürel milliyetçiliğin önemini fark etmiş ve milli hissi yaşatacak yapılanmaların kurulmasında nc olmuştur. Atatürk'n "Milli bilincin ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz." ifadesi de kültür milliyetçiliğini benimsediğini gösterir (şapolyo1951:53; Kocatürk,1999:149).

Günümüzde modern dünyanın benimsediği milliyetçilik anlayışı kültür milliyetçiliğidir. Hatta Batı ulusları artık kendi kültürlerini veya benimsedikleri ideolojiyi şovenizmle değil; popüler kültür oluşturarak yaymaya çalışmaktadır. Gelişen teknoloji ve internet bu amaçların gerçekleşmesi için uygun ortamı sağlamaktadır.

2.1.2.1.2.3. Din Milliyetçiliği

Din milliyetçiliği, bir devletin siyasi söylemlerinde ve uygulamalarında dinin temel alınmasıdır. Din milliyetçiliğinin belki de en önemli örneğini Yahudiler oluşturmaktadır. Kendilerini stn ırk olarak niteleyen Yahudiler, dünya hâkimiyetini ele geçirmeyi düşünmekte; din ve devlet işlerini birbirinden ayrı görmemektedir. İsrail, dünyanın dört bucağından toplanmış insanları sadece din bağı ile birleştirerek ve İbranice öğretmeye çalışarak bir millet oluşturma yolundadır (Feyzioğlu,1996:79).

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde devletin parçalanması önlemek amacıyla ortaya çıkan İslamcılık cereyanı da devlet siyasetinde dinin temel alındığına örnek gösterilebilir. Özellikle II. Abdulhamit, halifeliliğin verdiği gle İslam birliği oluşturmayı ve İslam'ı yeniden hâkim kılarak Müslüman dünyasını, batı sömürgesinden kurtarmayı hedeflemiştir (Aydın ve Aydın, 2016:61).

2.1.2.1.2.4. Coğrafya Milliyetçiliği

Coğrafya milliyetçiliği, vatan olarak belirlenen toprak parçasında her ulusun kendi benliğini ve ideolojisini yaşatmasıdır. Coğrafya milliyetçiliğinin önem verdiği ve savunduğu en önemli ilke vatanın kutsallığı ve muhafazasıdır.

XIX. yüzyılda Amerika Birleşik Devletlerinin öne sürdüğü “Amerika Amerikalıdır” anlayışının bir tezahürü olarak; ABD, 2 Aralık 1823'te *Monreo Doktrinini* kabul etmiştir. *Monreo Doktrini* ile dış politikasını şekillendiren ABD, Amerika kıtasında yabancı güçlerin varlığını eleştirmiş ve Avrupalıların Latin Amerika topraklarına sömürgecilik girişimini engellemeye çalışmıştır. Bu anlayış; Avrupa'nın Amerika kıtasından uzaklaştırılmasına ve ABD'nin kıtadaki en güçlü siyasi yapı olmasına sebep olmuştur (Armaoğlu,2003:712,713). Bizim açımızdan coğrafya milliyetçiliğinin en önemli örneğini 28 Ocak 1920'de kabul edilen *Misâk-ı Millî* oluşturmaktadır. Türk yurdu, *Misâk-ı Millî* ile kabul edilmiş ve sınırları çizilmiştir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün vatan hakkındaki şu ifadeleri, coğrafya milliyetçiliğinin savunduğu ilkeleri açıklar niteliktedir: “Türk milletinin eski ve yüksek tarihi ve topraklarının derinliklerinde mevcudiyetini muhafaza eden eserleriyle yaşadığı bugünkü siyasi sınırlarımız içindeki kutsi yurttur. Vatan hiçbir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir bütündür.” (Afetinan,2008: 43)

2.1.2.1.2.5. Totaliter Milliyetçilik

Totaliter milliyetçilik akımı, bir ırkın tüm üyelerini tek bir çatı altında kurmayı hedefleyen anti- demokratik bir ideolojidir.

Panslavizm politikası bu milliyetçilik akımına verilebilecek en mühim örnektir. Panslavizm; Rusya'nın önderliğinde, tüm Slav kavimlerin siyasi birliğini sağlamaya çalışan bir harekettir. Başlangıçta tarih ve dil esasına dayanarak kültürel birlik sağlamayı amaç edinen bu hareket zamanla siyasi boyut kazanmış ve Slavları Ruslaştırma amacına yönelmiştir. Panslavizm politikası hiç kuşkusuz Balkanların Osmanlı'nın elinden çıkışını hazırlayan bir güç olmuştur (Kurat, 1953). Çünkü Ruslar, nüfuz ve yayılma sahası olduğundan, Osmanlı egemenliğinde bulunan Ortodoks Rum ve Slavlarla yakından ilgilenmiştir (Aydın, 2004)

2.1.2.2. Milliyetçiliğin Tarihi

2.1.2.2.1. Milliyetçiliğin Dünyadaki Gelişimi

Milli birlik ve beraberlik bilinci eski tarihlerden bu yana var olsa da modern manada bir düşünce sistemi olarak milliyetçilik, XVIII. yüzyılın sonunda kendini göstermiştir. Milliyetçiliğin ortaya çıkış amacı toplumdan topluma farklılık göstermektedir.

Milliyetçilik akımının bir sistem olarak ortaya çıkmasına sebep olan ve onu tarih sahnesine çıkarmaya hazırlayan birçok etken vardır. Feyzioğlu'na göre Batı'da dine dayalı İmparatorlukların dağılması sonucunda aynı krallık bünyesinde yaşayan halkların ortak devlete ve siyasi kurumlara bağlı olması, toplumun ortak acı, sevinç ve ülkü oluşturmasını sağlamış ve böylece milletleşme süreci başlamıştır. Bu da milliyetçilik akımının ortaya çıkmasındaki ilk önemli sebeptir (1996:9). Ayrıca Rönesans ve Reform hareketleri Avrupa'da liberalizmin gelişmesine olanak sağlamış, bu durum sonucunda ticaretle uğraşan burjuva sınıfı güçlenmiştir. Ticarete serbestlik ve liberalizm sonucu ülke düzeyinde insanlar daha sıkı ilişkiler geliştirmiş ve bu da bir arada yaşayan insanlar arasında "biz" bilincini geliştirmiştir (Öztekin,2010:307,308). "Biz" bilincinin gelişmesine paralel olarak, milletlerarası bir dil olarak kullanılan Latincenin terk edilip yerine milli dillerin kullanılması ve papalığa bağlı kiliselerden Krala bağlı milli kiliselere geçilmesi ulus bilincinin doğmasına sebep olmuştur (Kışlalı,2003:134). İdeolojik anlamda milliyetçilik akımını başlatan asıl olay, sınıf farklılıklarını ortadan kaldırmayı ve eşitlik getirmeyi amaçlayan Fransız İnkılâbıdır. 1789 tarihli Fransız İnkılâbı, halkın öncelikle krala değil millete ve milli devlete sadakat borcu olduğu anlayışını getirmiş ve bu da milli bağlılık şuurunu doğurmuştur. Bu tarihten sonra milletlerde benlik şuurunu oluşturacak olan milli bayrak, milli marş ve resmi tatil günleri gibi semboller ortaya çıkmıştır. Yine bu dönemde milletin denetiminde çalışacak ilköğretim kurumları yaygınlaşmaya başlamıştır (Feyzioğlu,1996: 10).

Fransız İnkılâbının ardından Napolyon'un istila girişimleri neticesinde Avrupa'da birçok ulus devlet yapısı ortaya çıkmıştır. Başlangıçta eşitlik ve özgürlük anlayışını savunan ve ulus devlet kurma amacı taşıyan milliyetçilik ideolojisi, gelişmemiş ülkelerde sömürgeye karşı verilen bağımsızlık mücadelesinin dayanağı olmuştur. Kafesoğlu, II. Dünya Harbinden sonra bağımsızlığına kavuşmuş birçok

toplumun, sömürge düşmanlığı şeklinde milliyetçilik fikrini geliştirdiğini ifade etmiştir (1999:r18).

Günümüz milliyetçiliği ise demokratik toplumlarda üç amaca yönelmiş bir devlet siyasetidir. Milliyetçi devletlerin esas amacı ulusal bir ekonomi yaratmak; özerk anlamda yasama, yürütme, yargı organlarına sahip olmak; ulusal bir kültür ve milli kimlik tanımlaması yaratmaktır (Ergil,1983: 73; Aydın,2000: 61). Sonuçta birçok toplumun ulus devlet kurma amacına hizmet eden milliyetçilik ideolojisi, bu amacını gerçekleştirdikten sonra kültürel, ekonomik ve siyasi anlamda varlığını devam ettirebilmeyi kendine ilke edinmiştir.

2.1.2.2.2. Türk Milliyetçiliğinin Tarihi

Milliyetçilik, tarih boyunca Türk toplumlarında daima olumlu bir anlam ifade etmekte, insan haklarına ve demokrasinin gerekliliklerine saygı gösteren uygulamalar içermektedir. Türk milliyetçiliği tarihin hiç bir döneminde baskı ve şiddetle kendini göstermemiş; insan haklarına saygıyı ve adaleti temsil etmiştir. 1937’de anayasaya milliyetçilik ilkesi eklenirken Recep Peker, Türk Milliyetçiliğinin kan ve ırkla bir ilgisi olmadığını vurgulamıştır (TBMM Tutanak Dergisi,1937: 66; Feyzioğlu,1996: 55). Milliyet ilkemize göre her millet kendi topraklarına bizzat kayıtsız sahip olma hakkına ve hürriyetine sahiptir (Afetinan,2008: 51). Ayrıca Türk milliyetçiliğinin dağılmakta olan bir devleti ve milleti, yabancı güçlerin esaretinden kurtarma çabasından doğduğunu anımsarsak, milliyetçiliğin taşıdığı bu olumlu anlamı hak ettiğini söyleyebiliriz.

Zengin bir sosyolojik temeli olan Türk milliyetçiliği, ideolojik olarak XIX. yüzyılda İslamcılık ve Osmanlıcılık fikirlerinin Osmanlı Devletini kurtaracak fikirler olmadığını anlamaya başlayınca kendini göstermiştir. Lewis, ideolojik anlamda Türk milliyetçiliğinin Avrupa’yı tanıyan Türk aydınlarının ve Avrupa’da başlayan Türkoloji çalışmalarının sayesinde öğrenildiğini belirtmiştir (2004:2). Rusya Türklerinin Panslavizm politikasına karşı kendi benliklerini korumaya çalışması da Türkiye’deki Türk milliyetçiliğinin gelişmesini etkilemiştir.

Genel şartlar göz önüne alınarak Türk milliyetçiliğinin gelişim aşamaları dört ana başlıkta incelenecektir.

2.1.2.2.1. İslamiyet Öncesi Dönemde Türk Milliyetçiliği

Türklerdeki milliyet bilinci, yaklaşık beş bin yıllık bir tarihe ve maziye sahiptir. Türk devletlerinin devamlılık ve bütünlük arz etmesi, Fransız İnkılabından önce de Türklerde ulusal birlik ve beraberlik fikrinin yaşadığını gösterir. Türklerde millet anlayışını karşılayan “budun” deyimini vardır. Milletini temelini oluşturan güçlü sosyal birliklere, şimdiki “boy” anlamına gelen “bod” denilirdi. “Bod” aynı zamanda; sosyal birlik, kabile veya cemaat anlamında da kullanılmaktaydı (Taneri,1993:92).

Türk milliyetçiliğinin çok eski tarihlerden beri var olduğunu kanıtlamaya çalışan yazarlar ilk olarak Asya Hun İmparatoru Çiçi’den bahsetmektedir. Çiçi bir nutkunda atalarından kalan ülkeye ve istiklâl fikrine değer vermesi gerektiğini; aksi hâlde milli ihanet içinde olacağını ifade etmiştir. Bu ifadeler Türklerin dünyanın milliyet ve vatanseverlik fikrine sahip olan ilk toplum olduğunu gösterir niteliktedir (Kafesoğlu,1999: 19).

Türklerin zengin bir destan kültürünün olması, yine gelişmiş bir millet şuuruna sahip olduğunu gösterir. Çünkü destan, bir milletin acılarını, sevinçlerini, kahramanlık hikâyelerini konu edinen ve en önemlisi bireyin milli hissiyatının güçlenmesini teşvik eden eserlerdir. İslamiyet öncesi Türkler; başta Oğuz Kağan Destanı, Ergenekon Destanı, Bozkurt Destanı, Türeyiş ve Göç Destanları olmak üzere oldukça zengin bir destan kültürü oluşturmuştur.

Türk kültürü hakkında bilgi veren en eski yazılı belgelerimiz olan Orhun Kitabeleri de Türklerde millet fikrinin var olduğunu kanıtlar. Özellikle Kül-Tigin kitabesinde; “Türk Milleti yok olmasın, bir millet olsun diye babam İl-Teriş Kağan ile anam İl- Bilge Hatun’u tanrı tepesinden tutmuş ve insanoğlunun üstüne çıkarmıştır.” ifadesi, milletin varlığına ve birliğine önem verildiğini gösterir (Genç ve Cansız,2009: 38). Ayrıca Batılıların büyük çoğunluğunun alfabesinin olmadığı VIII. asırda, Türklerin kendi milli alfabelerini kullanması da geniş ve zengin bir dil ve edebiyat varlığı ortaya koyduğunu göstermektedir (Kafesoğlu,1999: 12).

Türkleri diğer milletlerden ayıran ve kendi benliklerinin oluşmasında önemli rol oynayan bir unsur da *töre*ydi. Örf hukuku olarak da kabul edilen Türk töresi; bozkırlarda fiilen yaşanan hayatın zamanla hukuki ve sosyal değer haline gelmesiyle oluşan, sosyal hayatı düzenleyen normlardır (Kafesoğlu,1995:233). Türk devlet hayatında bir yaşam tarzı olarak törenin hâkim olması Türklerde gelişmiş bir “biz”

bilinci olduğunu gösterir. Çünkü töre toplum içinde birlikteliği ve dayanışmayı sağlamaktadır. Arsal, Eski Türklerin kanunlarını orijinal milli kanunlar olarak nitelendirmiştir (2014:285). Türk milletinin milli değerlere bağlılığını gösteren bu kurallar bütünü, İslamiyet'in kabul edilışinden sonra bile Türk yaşam kültüründe önemini korumuştur. Eski Türklerde "il gider töre kalır" vecizi örf hukukunun vazgeçilmezliğini gösterir (Taneri,1993:90).

2.1.2.2.2. İslami Dönem Türk Milliyetçiliği

Milliyetçilik düşüncesi İslamiyetin kabulünden sonra da Türk toplumlarında kabul görmüştür. Bunun sebebi, İslâmi hükümlerin toplumların kavimler halinde yaratıldığını ve milliyet bilincinin olağanlığını vurgulamasıdır. Kur'an-ı Kerim'de "...hem de sizi cemaat cemaat, kabile kabile yaptık ki tanışasınız..." şeklinde belirtildiği üzere her toplumun birbirinden ayrı özelliklerde yaratıldığı ifade edilmektedir(49/13:214) . Ancak İslam hükümlerinin devlet yönetiminde etkili olması ve ümmet zihniyetinin yerleşmesi özellikle Osmanlı Devletinin yükselme döneminden itibaren Türklerin milli hislerini zayıflamıştır. Bu noktada İslâm öncesi Türk devletlerinin Müslüman Türk Devletlerine göre daha milliyetçi karakterde olduğunu söyleyebiliriz.

İslamiyet'in kabul edilışinden sonraki dönemde millileşme çabaları kendini daha çok edebiyat ve dil alanında göstermiştir. Bu dönemde Türk diliyle yazılan eserler İslamiyet'in Türkler arasında da yayılmasına olanak sağlamıştır. Özellikle Yunus Emre ve Mevlana gibi tekke şairleri şiirlerinde öz Türkçeyi kullanarak tasavvufi düşüncelerini halka duyurmuştur. Mevlâna'nın;

"Kullukta ben köpekten aşağı değilim

Tanrı da dirilikte Türk'ten aşağı değildir"

dizeleri, O'nun Türklüğünden gurur duyduğunu açıkça gösterir (Taneri,1993:48).

Türk-İslam kültürünün ilk örneği Yusuf Has Hacib tarafından kaleme alınan *Kutadgu Bilig* adlı eserdir. *Kutadgu Bilig*, eski Türklerin ahlak, hukuk ve devlet idaresi hakkındaki bilgileri yansıtmaları bakımından önemlidir (Arsal,2014:83). Yine bu dönemde Kaşgarlı Mahmut, *Divânü Lugat-it Türk* adlı eseriyle Araplara Türkçeyi

öğretmeyi ve Türkçenin Arapça kadar zengin bir dil olduğunu vurgulamayı amaçlamıştır. Kaşgarlı Mahmut'un eserinin giriş kısmında;

“Tanrının devlet güneşini Türk burçlarında doğdurmuş olduğunu ve onların mülkleri üzerinde göklerin bütün dairelerini döndürmüş bulunduğunu gördüm. Tanrı onlara Türk adını verdi ve onları yer yüzüne hakim kıldı. Zamanımızın hakanlarını onlardan çıkardı. Dünya milletlerinin idarelerini onların ellerine verdi. Onları herkese üstün eyledi. Kendilerini hak üzere kuvvetlendirdi. Onlarla birlikte çalışan, onlardan yana olanı aziz kıldı ve Türkler yüzünden onları her dileklerine erıştirdi. Bu kimseleri kötülerin şerrinden korudu. Oklarının saplanmasıdan korunabilmek için, akli olana düşen şey, Türklerin tuttuğu yolu tutmak oldu. Derdini dinletebilmek ve Türklerin gönlünü almak için onların dilleriyle konuşmaktan başka yol yoktur.”

ifadelerine yer vermesi şuurlu ve etkin bir milliyetçilik bilincine sahip olduğunu göstermektedir (Genç ve Cansız,2009:130,131). Taneri'ye göre İslâmiyetin kabul edildiği ilk dönemde Fahreddin Mübarekşah'ın *Şecere-i Ensâb* ve Zemahşerî'nin *Mukaddimet-ül Edeb* adlı eserinde Türk milletinin vasıfları, dili ve tarihi hakkında bilgiler yer almaktadır (1983b:73-76). Türk dilinin yaşatılması ve milli hissin kuvvetlendirilmesi adına bir başka gelişme de Karamanoğlu Mehmet Bey'in 1277'de “Bugünden sonra, divanda, dergâhta ve bargahta, mecliste ve meydanda Türkçe'den başka dil kullanılmayacaktır” fermanıdır (Arıbaş ve Köçer,2011: 45).

Osmanlı Devletinin kuruluş devrini bu başlık altında incelemek gerekmektedir. Çünkü yükselme devrine kadar geçen süre zarfına bakıldığında Türk milliyetçiliğine dair olumlu gelişmeler göze çarpmaktadır. Özellikle XV. yüzyılın ilk yarısında Kayı sembolünün Osmanlı paralarının üzerinde bulunması ve Eski Türk hükümdarlarının kullandığı Han sıfatının, Osmanlı hükümdarlarının unvan olarak kullanılması bir bakıma Türk milli şuurunun hâlâ yaşadığını gösterir (Lewis,2004:9). Ayrıca II. Murat döneminde Türkçe eserler yazılması, Türk töresinin devlet idaresinde uygulanması gerekliliğinin vurgulanması ve büyük simaların Türk sayılması gündeme gelmiştir (Kafesoğlu,1999: 20).

Tüm bu gelişmeler, Türklük şuurunun İslâmiyeti kabul edildikten sonra da yaşatıldığını gösterir. Ancak Osmanlı Devletinin Yükselme Devrinde Türk milliyetçiliği ve milli şuru, ilk büyük darbesini alacak ve Milli Mücadele döneminde tekrar ortaya çıkacaktır.

2.1.2.2.3. Türk Milliyetçiliğinin Gerileme Devresi

Osmanlı Devleti'nin yükselme devri Türk milliyetçiliği ve benliği için adeta gerileme dönemidir. Devşirme sisteminin uygulanması ve Türklerin yönetimden uzaklaştırılması ile Türk Milliyetçiliği bu dönemde zayıflamıştır. Özellikle Fatih Sultan Mehmet'in Vezir Çandarlı Halil'i azledip yerine Zağanos Paşayı sadrazam olarak ataması ve o tarihten sonra Türk kimsenin sadrazam makamına gelememesi, Türk Milliyetçiliği için bir dönüm noktasıdır (Kıslalı,2003:137).

Bu dönemde Türk milliyetçiliğinin zayıflamasının birçok sebebi vardır. Osmanlı Devleti çok geniş bir coğrafi alanda çeşitli din, mezhep ve milliyetleri kendi bünyesinde toplayan çok uluslu bir yapıdaydı. Ancak diğer büyük İmparatorlukların aksine Osmanlı Devleti, fethettiği yerlerde herhangi bir asimile politikası uygulamamış; aksine devlet sınırları içinde yaşayan müslim-gayrimüslim cemaatlere dini, sosyal, ekonomik ve kültürel haklar tanımıştır (Sarınay,1990:19). Çağına göre oldukça ileri bir demokrasi örneği sergileyen bu durum, milliyetçilik rüzgârlarına kapılan azınlıkların devlete karşı isyanını ve hareketini kolaylaştırmıştır.

Yavuz Sultan Selim'in halifelik ünvanını alarak devlete dini bir kimlik kazandırmış olması sebebiyle Osmanlı Devleti dine dayalı bir millet siyaseti izlemiş ve toplulukları din esasına göre yönetmiştir. Şen'e göre Osmanlı'da Ortodoks Hristiyanlar, Ermeniler ve Yahudilerden her biri ayrı bir millet olarak görülürken Müslümanlar etniklikten uzak tek bir millet olarak görülmüştür. Müslümanların tek bir millet olarak görülmesinin sebebi ise bireylerin farklılıklarını belirtme ifadesinin sadece dini olmasıdır (2008:430). Millet sistemi kuşkusuz Osmanlı bünyesinde yaşayan azınlıkların her birinin bağlı bulunduğu milletle bütünleşmesi kolaylaştırmıştır. Ayrıca her milletin kendi serbestiyetinin olması ve gayrimüslimlerin kiliselerinin milli olması bu milletlerin bilinçlenmesine ve sonuç olarak Osmanlı'dan kopmak istemelerine sebep olacaktır.

Devletin kurucuları olan Türkler için bir diğer acı tablo da Türklerin ekonomik ve kültürel anlamda kendilerini geliştirememeleridir. Aydın; Hristiyanların, Osmanlı toplumu içinde bürokrasi, ordu ve ulema katmanları içinde yükselme ihtimali olmadığından, bankacılık ve ticaret gibi işlerle yoğunlaştığını, maddi ve manevi anlamda kendilerini geliştirme fırsatı bulduklarını belirtmiştir (2000:108). Gökalp de Osmanlı Devletinin dağılmasıyla Türklerin ellerinin boş kaldığını buna karşın gayrimüslimlerin Osmanlı İmparatorluğundan zengin ve uygar olarak ayrıldığını ifade

etmiştir (2004a:123). Şüphesiz bunun en önemli sebebi gayrimüslimlerin kendilerine ait burjuvazisinin ve milli kiliselerinin olması ve bu sebepten milli bir şuura sahip olmalarıdır (Şen,2008:440). Ayrıca ilk Türk matbaasının gayrimüslimlerden yaklaşık iki yüz yıl sonra kurulması Türklerin daha az okuma imkânına sahip olmasına ve bu sebeple milli benliklerini unutmasına sebep olmuştur. Osmanlı topraklarında ilk Yahudi matbaası 1493-94 yılları civarında, Ermeni matbaası 1567’de ve Rum matbaası 1627’de açılmış; buna karşın Türkçe basıma ancak 1727’de izin verilmiştir (Lewis, 2004:51,52). Sonuçta kendini geliştirmeye imkân bulan Rum ve Ermeniler, batı dillerini bilmenin avantajı sayesinde batı ile ilişkilerini devam ettirmiş, bu sayede Osmanlıda önemli bir mevki elde etmiş ve tercümanlık yapmışlardır (Lewis,2004: 63).

Osmanlı Devletinde özellikle azınlık okullarının varlığı ve faaliyet serbestliği, bünyesinde yaşayan gayrimüslimlerin milliyetçilik şuuruna kapılmalarına neden olmuştur. Azınlık okulları devlete karşı olumsuz yaklaşımlar sergilemiş ve ekonomik olarak güçlenmiştir. Azınlık okullarının faaliyetlerinin devlet için tehlikeli sonuçlar doğuracağı hakkında Ali Suavi;

“Yazık ki İstanbul’da bilim ve eğitimde toplumlar ve kavimler arasında birlik yok. Her toplum kendi dilini ve kendi yolunu tutmuş ilerliyor. Elbette bir gün gelecek, çalışan toplumlardan biri öne geçecek. Umarız Müslümanlar bu durumdan büyük ve önemli bir ders çıkarırlar”

diyerek eğitimde milli ve tek bir sistemin uygulanması gerekliliğini vurgulamıştır (Akyüz:1991; Arıbaş ve Köçer,2011:129).

Türk milli şuurunun uyandırılmamaya çalışıldığının bir göstergesi Batı kaynaklarının Osmanlı topraklarından Türk Devleti veya Türkiye olarak bahsettikleri halde Osmanlı aydınlarının devletin parçalanacağı endişesiyle bu kelimeyi kullanmaktan kaçınmalarıdır (Saraç,2006: 80). Aslında cihan hâkimiyetini kurmak ve bünyesinde yaşayan halkları kendine bağlamak isteyen bir Osmanlı için bu durum gayet açıktır. Ancak bu durum daha da vahim bir hale gelmiş ve Osmanlı için Türk, o dönemde aşağılayıcı bir kavram olarak görülmüştür. Ali Suavi de Osmanlının ecdadının daha Asya’dayken dahi kendilerine Türk tabirini kabul etmediklerini ve Osmanlı için Türk kelimesinin “Etrak-ı napak(Pis Türkler)” ve “Etrak-ı bi idrak(Cahil Türk)” yergileriyle ifade edildiğini belirtmiştir (Çelik,1993:102). Mustafa Kemal Atatürk de bu konuyu şöyle açıklar (Unat,1963: 77-78; Kocatürk,1999:203):

“Bizim neslin gençlik yıllarına Osmanlılık telkin ve etkileri hâkimdi. İmparatorluk halkını meydana getiren Türk’ten başka uluslara bu arada yanlış bir din anlayışıyla Araplara sarayın ordu ve devler ileri gelenleri arasında bulunan ırkdaşlarının etkisiyle Arnavutlara özel bir değer veriliyor, onlardan söz edilirken kavm-i necib deyimi ile sıfatlandırılarak bu duygunun belirtilmesine çalışılıyor, memleketin sahibi ve devletin kurucusu olan biz Türkler ikinci planda gelen önemsiz halk yığınları sayılıyordu...”

Ziya Gökalp, Ahmet Vefik Paşa’nın, *Müntahabat-ı Durub-ı Emsal* adlı eserinde Türklere ait yakışıksız nitelemelerin örneklerine kendi eserinde yer vermiştir. Bu nitelemelerin bazıları şöyledir (Gökalp,2004b:58):

“Türk atına binince bey oldum sanır.”

“Türk danışmend olur adam olmaz.”

“Türk ne bilir bayramı, lak lak içer ayrı.”

“Türk ve tosun, çünkü doğdu anadan öğüt aldı eşek ile danadan.”

“Türk’ün aklı sonradan gelir.”

Bütün bu sebepler, devletin kurucusu olan Türklerin milli bilincini kaybetmesine sebep olurken; müslim-gayrimüslim halkların bilinçlenmesine olanak sağlamış ve Türkler için sancılı bir dönem başlamıştır. Osmanlı’da milliyetçilik bilincine sahip olan ve ulus devlet kurma amacı taşıyan ilk hareketlenmeler, Panslavizmin bir sonucu olarak Balkanlarda başlamıştır. Panslavizm, daha önce de değindiğimiz gibi, Rusya’nın önderliğinde Slav birliği kurma amacını taşıyan ve Balkanlarda yaşayan milletleri Osmanlı’dan kopararak Ruslaştırmayı hedefleyen siyasi bir harekettir. Bu politikadan en fazla etkilenen devlet, pek çok Slav ırkı bünyesinde barındıran Osmanlı Devleti ve Avusturya- Macaristan olmuştur (Kurat, 1953; Keleş, 2008:126). Sonuç olarak; Rusya’nın ayrılıkçı politikaları meyvelerini vermeye başlamış ve 1829’da Yunanistan, 1862’de Romanya, 1867’de Sırbistan ve Eflak Boğdan bağımsızlığını ilan etmiştir (Şen,2008:459). Aslında bu durum Ziya Gökalp’in de değindiği gibi tarihin beklenen bir gerçeğidir. Ziya Gökalp, farklı milletleri bünyesinde barındıran çok uluslu imparatorlukların, milliyetçilik rüzgârına kapılıp dağılmasını gayet olağan görmüştür. Çünkü O’na göre bir millet ulusal benliğini ancak geçici bir süreliğine unutabilir ve her millet bir gün kültürel bağımsızlığını ve siyasal egemenliğini talep eder (2004a:75).

Osmanlı Devleti, bünyesinde yaşanan bu ayrılıkçı faaliyetlere karşı bir takım düzenlemeler yapmış ve düşünce sistemleri getirmiştir. Siyasal ve sosyal alanda yenilik getiren bu düzenlemelerin ilki Sultan Abdülmecit döneminde Mustafa Reşit Paşa'nın etkisiyle yayınlanan *Tanzimat Fermanı*dır. 3 Kasım 1839 tarihinde yayınlanan *Tanzimat Fermanı*yla;

“...Şimdiye kadar memleket kanunsuz idare olunuyordu. Bundan sonra her şey kanuna dayanacaktır. Şimdiye kadar hiç kimse canından ırzından ve malından emin değildi. Bundan sonra kimsenin canına ırzına ve malına ilişilmeyecek. Şimdiye kadar vergi herkesten müsavi surette alınmıyordu bundan sonra herkes mali kudretine göre vergi verecek, kimse bundan istisna edilmeyecek. Alat-ı tahribiyeden olup hiçbir vakit semere-i nafiası görülemeyen iltizamat usul ü muzırrasın kaldırılacaktır.

...Şimdiye kadar kabahatli olanlar bir mahkeme kararı olmadan gizli veya aşikar asılır, kesilir veya zehirlenirdi. Bundan sonra bu gibiler evvela mahkemeye verilip orada alınacak karara göre hakkında ceza tatbik olunacak ve kimseye işkence yapılmayacaktır. Şimdiye kadar bir adamın kabahati görülürse cezası verilmekle beraber üstelik malı da müsadere olunur, veresesi mirastan mahrum edilirdi. Bundan sonra babanın kabahatinden evladı mesul tutulmayacak ve babanın malı müsadere edilerek veresesi mirastan mahrum bırakılmayacaktır.

...Vatanı korumak için asker vermek ahalinin borcu ise de şimdiye kadar olduğu gibi bir kasabanın nüfusuna bakılmayarak kimisinden tahammülden fazla kimisinden eksik asker istenilmek hem nizamsızlığı hem de ziraat ve ticaretin bozulmasını mucip olmakla beraber askere gelenlerin ölünceye kadar orduda kalmaları da fütur ve zürriyetlerinin kesilmesini müstelzim olduğundan lüzumu halinde her kasabadan alınacak askerler için bazı iyi usuller konulacak ve dört beş sene hizmet gibi bir münavebe yolu bulunacaktır. ...Bundan sonra kimse angaryaya sevk olunmayacak ve artık müslim gayrimüslim herkes müsavi muamele görecek” denilerek yeni düzenin esasları belirtilmişti (Ergin,1939:349; Turhan,1997:167,168).

Görüldüğü üzere Tanzimat Fermanıyla birlikte devlet, müslim-gayrimüslim halk tebaasının canının, malının ve ırzının korunacağını garantisini vermiş ve din farkı gözetmeksizin halkın eşitliği ilkesi savunmuştur. Amaç şüphesiz ki, devletin bünyesinde yaşayan gayrimüslim tebaanın devlete bağlı olmasını sağlamaktı. Ancak Tanzimat Fermanı, Osmanlı'da yaşanan ayrılıkçı hareketlere çare olamamış; aksine bu fermanın sağladığı imkânları kötüye kullanarak istismar edenler, ayrılıkçı düşüncelerini uygulama fırsatı bulmuştur (Genç ve Cansız,2009:335).

Osmanlı devletinin ayrılıkçı rüzgârlara çare olması için uygulamaya koyduğu bir diğer yenilik 1856 tarihli *Islahat Fermanı*dır. Ancak Islahat Fermanı da eski hak ve imtiyazları tescil etmiş, her din ve mezhebin kendi ayin ve törenini serbestçe düzenleme esasını getirmiştir (Genç ve Cansız,2009:336). Ayrıca gayrimüslim ahaliye, Müslümanlar aleyhine siyasi haklar da vermiştir (Aydın ve Aydın, 2016: 47).

Osmanlı Devletinin yaptığı bu girişimler aslında Osmanlılık fikrinin bir tezahürüdür. Osmanlılık; İmparatorluk bünyesi altında yaşayan tüm milletleri, ırk, din ve dil farkı gözetmeksizin eşit gören ve her birini Osmanlı vatandaşı olarak kabul eden bir düşünce sistemidir. Ancak Osmanlılık fikri, XIX. yüzyılda milliyetçilik bilincine ulaşmış ve bağımsızlık talepleri bulunan toplumlar için bir çare bulamamıştır.

Bünyesinde yaşayan gayrimüslimleri kaybeden Osmanlı Devletinin, Müslümanları da kaybetmemek adına geliştirdiği bir diğer fikir sistemi ise İslamcılıktır. İslamcılık; dünyadaki tüm Müslümanların tek bir çatı altında, Osmanlı himayesinde toplamasını amaç edinen bir akımdır. Turhan, İslamcılarının amacının bütün İslam kavimleri arasında bir fark gözetmeksizin halifenin etrafında birleşmeleri olduğunu ifade etmiştir (1997:197). Ancak Balkan milletlerinden sonra Müslüman Arap ve Arnavutların da milliyetçilik akımına kapılmaları ve Sultan Mehmet Reşat'ın I. Dünya Harbinde, Cihâd-ı Ekber ilan etmesi ve bir sonuç alamaması İslamcılık politikasının geçerliliğinin olmadığını gösterdi (Aydın ve Aydın,2016: 63).

Türkçülük ise Osmanlı Türk aydını arasında “son çare” olarak kabul gören bir düşüncedir (Aydın ve Aydın, 2016: 64). Osmanlı'nın uyguladığı millet siyasetinin Fransız İnkılâbının getirdiği fikirler neticesinde çözülmesi ve Balkan ayrılıkları, Osmanlılık fikrini zayıflatmış; Müslüman Arapların ve Arnavutların milliyetçi tavır takınmalarıyla da İslamcılığın, Türk olmayan Müslüman toplumlar arasında bir anlamının kalmadığı görülmüştür. Nitekim ayrılıkçı hareketler sonrasında Türklerin kendilerine yer edinme ve benliğini sürdürme çabası Türkçülüğün doğmasını zorunlu kılmıştır.

2.1.2.2.4. Türk Milli Bilincinin Filizlenmesi

Birçok ulusu bünyesinde barındıran Osmanlı Devletinde milli benliğinin farkına en son varan millet, Türkler olmuştur. Şüphesiz bunun en önemli sebebi Türklerin Osmanlı Devleti'nin dağılmasını engelleme arzusudur. Türklerin milli benliğinin farkına varması ve bunu savunması; ancak Balkan Devletlerinin Osmanlı'dan ayrılma çabaları ve özellikle Türk olmayan Müslüman tebaanın milliyetçilik cereyanına kapılması ile kendini göstermiştir.

Osmanlı aydınının, Türkçülüğü bir kimlik olarak benimsemesi bazı aşamalardan sonra gerçekleşmiştir. II. Mahmut döneminde elverişli bir ortam hazırlayan Türkçülük hareketi, Abdulaziz döneminden itibaren gelişmeye başlamıştır (Aydın ve Aydın, 2016:65). Türk milliyetçiliği bu noktada Batı'daki Türkoloji çalışmalarından ve Rusya Türklerin mücadelelerinden beslenmiştir. Kışlalı da Türk milliyetçiliğinin iç çekişmelerden ziyade dış etkilere doğduğunu belirtmiştir. XIX. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan, Eski Türklerin tarihlerine ışık tutan *Türkoloji* çalışmaları ve Türk elişleri ve sanat yapıtlarının Avrupa'da değer görmeye başlamasını ifade eden *Türk hayranlığı* akımı, Türkiye'de yaşayan halkın kendi benliğinin farkına varmasını ve bunu sahiplenmesini sağlamıştır (Kışlalı,2003:139,141).

XIX. yüzyılda Batı'daki şarkiyatçılar tarafından yapılan ve kültürel milliyetçiliğin temellerini atan Türkoloji çalışmaları; Türklerin dillerini, tarihlerini ve soydaşlarını tanıma fırsatını yaratmıştır. Zira bu çalışmalar Türklerin tarih, dil ve kültürel zenginliklerini ortaya koymuş, Türk tarihini Osmanlı tarihinden ibaret görmeyip İslam öncesi devirlere kadar götürmüş ve milli bilinci uyandırmıştır (Sarınay,2004: 56). Bu çalışmaların başında Fransız Türkoloğu Joseph de Guignes'in 1756-58 yılları arasında kaleme aldığı; *Hunların, Türklerin, Moğolların ve Tatarların Genel Tarihi* adlı eseri gelmektedir (Aydın,2000: 86). Lewis, bu yapıtlara Leon Cahun'un 1896'da *Asya Tarihine Giriş: Kökenlerinde 1405'e kadar Türkler ve Moğollar* adlı eserini de eklemiştir. Bu eserde Orta Asya bozkırlarında yaşayan göçebe Türklerin tarihi anlatılmıştır (2004:344). Ayrıca, 1832'de Artur Lumney Daviz Londra'da *Türk Dilinin Grameri* adlı bir eser yayınlarken Türk milliyetçiliğinin gelişmesine etki etmiştir (Feyzioğlu,1996: 19). Bu dönemde Türk dilinin çok eski tarihlerden itibaren kullanıldığının kanıtı olan *Orhun Kitabelerinin* bulunuşu ve okunuşu da Türk benliğinin gelişmesini ve milli ruhunun oluşmasını sağlamıştır (Aydın ve Aydın,2016: 65).

Sistematik anlamda Türk Milliyetçiliğinin oluşmasında etkili olan gelişmelerden biri de Rusya'daki Türklerin mücadeleleridir. Rusya Türkleri, benliklerini korumak ve Panslavizm politikasına karşı kendilerini savunma amacıyla Türk Milliyetçiliği fikrini benimsemiştir. Rusya Türkleri önce kültürel Türkçülüğü daha sonra da Panslavizm'e tepki olarak geliştirdikleri Pantürkizm'i savunmuştur (Sarınay,2004: 57). Rusya'da Türk milliyetçiliğinin gelişmesinde etkili olan isimlerden ilki, "dilde, fikirde ve işte birlik" ilkesini savunan ve Rusya'da yayınlanan ilk Türkçe günlük gazetenin de sahibi olan Gaspıralı İsmail Bey'dir. Gaspıralı, Türkçe'nin yabancı kelimelerden arındırılması ve Türk ulusunun kendi dilini koruyarak batılılaşması gerekliliğini savunur (Kışlalı,2003:140). *Üç Tarz-ı Siyaset* adlı makalesiyle Türkçülüğü ilk kez sistemli ve anlamlı bir biçimde ele alan Yusuf Akçura da Rusya'da Türkçü ideolojiyi savunmuştur. Yusuf Akçura, *Üç Tarz-ı Siyasette*; Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük akımlarını açıklamaya çalışmış ve Osmanlı Devletini kurtarmanın artık mümkün olmadığını, bu sebeple Türkçülük politikasının uygulanabilir olduğunu savunmuştur (Sarınay,1990: 29). Akçura; aynı zamanda dilin Türkçeleşmesini, hukukun Türk hukuku olmasını, Eski Türk kanunlarına uygun bir konuma getirilmesini ve şiirin, musikinin ve ressamlığın milli olmasını yani Türk kültürünün yabancı tesirinden kurtulup kendi benliğine gelmesini istemiştir (2015:269).

Türkoloji çalışmalarından ve Rusya Türklerinin mücadelelerinden etkilenen Türkçülük akımı, Osmanlı topraklarında da kendini göstermeye başlamıştır. Özellikle Türkoloji çalışmaları Türklerin geçmişlerini tanımalarını sağlayarak Osmanlı'dan sonra da var olabileceklerine dair inancı geliştirmiş ve edebiyat alanında Türk milliyetçiliğinin ilk izleri görülmeye başlamıştır. Lewis, Genç Türkiye'nin ilk Türkçülerinin politikacıları değil; ozan ve yazarları olduğunu ve Türk milliyetçiliğinin edebiyattan beslendiğini belirtmiştir (2004:135).

Bu dönemde Türkleşme daha çok dilde sadeleşme çabaları olarak görülmüştür. Akçura, Türkçülüğü edebiyatta ve dilde ilk sezmiş kişi olarak tanımlanan Şinasi'nin dilde sadeleşmeyi savunduğunu ifade etmiştir (2015: 31). Her ne kadar Türklük davasını savunamayıp, Osmanlıcı olmakla yetinse de Namık Kemal de eserlerinde vatan ve hürriyet aşkını işleyerek halkın bu fikirleri benimsemesine yardımcı olmuş ve Türklük bilincine katkı yapmıştır (Feyzioğlu,1996: 14).

Keskin, Ahmet Vefik Paşa'nın *Lehçe-yi Osmani* adlı eseriyle Türk dil tetkikini ilk defa denediğini ve Türk lehçelerini mukayeseli bir şekilde incelediğini ifade etmiştir (1999: 44). Ahmet Vefik Paşa ise Ebul Gazi Bahadır Han'dan çevirdiği ve Orta Asya tarihini anlatan *Secere-i Türki* adlı eseriyle Türklerin tarihine ışık tutmuştur (Aydın,2000: 88). Şemsettin Sami de *Kamus-ı Türki* adlı eserinde Türk dilinin benliğine kavuşmasına katkı yapmış ve açık ve anlaşılabilir bir dille yazılması gerekliliğini savunmuştur (Feyzioğlu,1996: 21). Ayrıca Radloff'tan *Kutadgu Bilig'i* ve Thomsen'den *Orhun Abidelerini* tercüme etmesi de Türk bilim âlemine katkı yapmıştır (Aydın ve Aydın,2016: 66). Yine bu dönemde Süleyman Paşa, *Tarihi Âlem* adlı eserini kaleme almıştır. Bu eserin bazı bölümlerinin Türk tarihine ayrılması, Türklük kavramının eskiye nazaran farklı bir şekilde gündeme getirilmesi Türkçülük hakkındaki çalışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır (Banarlı,1971:1071; Aydın ve Aydın,2016:65,66). Aynı zamanda; Askeri Okullar Nazırı Süleyman Paşa'nın *milli tarih dersini* askeri okulların ders programına koyması Türkçülük adına yaşanan önemli bir gelişmedir (Aydın ve Aydın 2016:66). Mustafa Celâleddin Paşa'nın *Eski ve Yeni Türkler* adlı eseriyle bütün Türklüğün tarihinden ve insanoğlunun medenileşme sürecinde Türklerin mühim katkısı olduğuna vurgu yapması da Türklük bilincinin gelişmeye başladığının kanıtıdır (Akçura,2015:38,39). Ayrıca; Cevdet Paşa'nın *Mecelle*'yi Türkçe hazırlaması, Türkçe'nin hukuk dili olabileceği konusunda örnek oluşturmuştur (Aydın ve Aydın,2016: 66).

Genç Osmanlılar içinde yer alan Ali Suavi, *Muhbir* ve *Ulum* gazetelerinde kendi fikirlerini yazmıştır. Ali Suavi, Türkçülüğü ve Türkçe yazmayı devamlı hale getirmiş ve Osmanlı'nın Türk soyundan olduğuna vurgu yapmıştır (Danişmend,1942: 26; Sarıay,1990: 25). Aydın, Ali Suavi'nin *Ulum* gazetesinde Osmanlıların da Özbekler ve Türkmenler gibi bir Türk halkı olduğunun ve dillerinin Osmanlıca değil Türkçe olduğunun altını çizdiğini belirtmiştir (2000: 89). Türkçülük hareketinin yayın organı olan ve milliyet fikrinin tanınmasına aracı olan *İkdam* gazetesi de; Şemsettin Sami, Veled Çelebi ve Necip Asım'ın yazılarına yer vermiş ve Türk dilinin araştırılması ve yazı dilinin sadeleştirilmesi akımını başlatmıştır (Mardin,1983: 53; Sarıay,1990: 27)

Bu dönemde Muallim Naci, “*Türk olan nimetşinas olmak gerek, Ben ki bir Türk’üm unutman Caber’i*” mısralarıyla Türk kimliğine vurgu yapmıştır. Ayrıca Sait Bey’in “*Arapça isteyen Urban’a gitsin, Acemce İsteyen İran’a gitsin, Frengiler Frengistan’a gitsin, Biz ki Türk’üz bize Türki gerekir, bunu anlamayan cahil demektir*” dizeleri aydınların artık Türklük ifadesini kullanmaktan çekinmediklerini gösterir (FeYZioğlu,1996: 20).

XIX. yüzyılda dilde sadeleşme ve Türklerin tarihine yönelik araştırma yapan aydınların yanı sıra Tanzimat döneminden doğan ve Türk milliyetçiliğinin temelini kuran Genç Osmanlılara değinmek gerekir. Genç Osmanlılar, Batı’nın deyimiyle Jön Türkler, Osmanlı’nın çöküşünü durdurmak amacıyla mutlakiyete karşı meşrutiyeti savunan aydınlardan oluşan bir topluluktur. Yeni Osmanlılar, geleneksel Osmanlı yönetimine eleştirel bakan ve siyasal bir hareket olarak ortaya çıkan ilk grup olarak nitelendirilmiştir (Aydın,2000:132).

Turhan’a göre Tanzimat döneminden sonra mutlakiyet rejimine karşı güçlü bir muhalefet oluşturan taraftarlar, 1865’te Yeni Osmanlılar Cemiyeti’ni kurdu. Şinasi, Ağâh Efendi, Ali Suavi, Namık Kemal ve Ziya Paşa’dan oluşan bu cemiyetin amacı hürriyet fikrini yaymak ve meşruti yönetimi getirmektir (Turhan,1997:170). 1867’de çıkardıkları *Muhbir* gazetesinde hürriyet fikirlerini yayan Genç Osmanlılar kendilerine taraftar edinerek güçlü bir muhalefet oluşturmuş ve Tanzimat dönemini bitirerek meşrutiyeti ilan edecek bir güç haline gelmişti. Turhan; Mithat Paşa, Ziya Paşa ve Namık Kemal’in teşvikleriyle 1876’da 1. Meşrutiyetin ilan edildiğini ve Abdulaziz’in yerine II. Abdulhamit’in geçtiğini belirtmiştir (1997:179). Ancak Genç Osmanlıların bu başarısı uzun sürmemiş ve Abdulhamit, Rus harbini bahane ederek meclisi süresiz tatil ederek otuz yıl süren istibdat devrini başlatmıştır (Lewis,2004:168).

İstibdat devrinde hürriyetçilerin susturulması ana amaç olmuştur. Bu devirde edebiyat ve tarih dersleri, aleyhte faaliyet gösteriyor gerekçesiyle programdan çıkarılmakta ve onun yerine İslam tarihi konulmaktaydı. Ayrıca gazetelerde sansür çoğalmış ve mecmualar basılmadan gözden geçirilmiştir. Bu dönemde Müslüman Türkler’in Avrupa’ya talebe olarak gönderimine de izin verilmiyordu (Turhan,1997:180- 182). Ancak istibdat devrinin getirdiği tüm bu zorlu koşullar daha sonra Genç Osmanlılar bünyesinde bulunan aydınların da katılacağı İttihat ve Terakki’nin doğmasına vesile olmuştur.

Tunaya, Jön Türkler'in istibdat rejimi ile 30 yıl savaşmak zorunda kaldığını ve Kanuni Esasi'nin yeniden getirilmesi için çabaladığını vurgular (2009: 17). Bu çabaların sonucu olarak, bir takım teşekküller kurulmuştur. Bunların en önemlisi olan İttihat ve Terakki Cemiyeti 1889'da; İbrahim Temo, Mehmet Reşit, Abdullah Cevdet ve İshak Sükuti'nin katılımı ile kurulmuştur (Lewis,2004:194,195). İttihat ve Terakki Cemiyeti Türkçülüğün sistemleştirilmesi amacıyla çalışmış ve milliyetçi programı gereğince iktisadi, sosyal ve hukuki alanda faaliyetlerde bulunmuştur. İttihat ve Terakki; yabancı burjuvaziye karşın yerli bir burjuva yaratmaya çalışmış ve ekonominin millileştirilmesi çalışmalarını başlatmıştır. Kapitülasyonların kaldırılması, İtibarı Milli Bankası gibi teşekküller İttihat ve Terakki'nin milli iktisat politikasını yansıtmaktadır (Tunaya,1952:204). Ayrıca; kültür ve eğitim alanında da Milli Kütüphane, Milli Hazine-i Evrak, Milli Musiki, Milli Filmcilik, Milli Coğrafya Cemiyeti, Türk Gücü spor derneği ve Turizm meseleleri ile ilgili tesisler ve hareketler kısmen tahakkuk ettirilen kararlar ve düşüncelerin başında gelmiştir (Tunaya,1952:202,203).

İttihat ve Terakki Fırkasının siyasal hayatta yerini almasıyla Türkçülük cereyanının siyasallaşmasında etkili olan birçok cemiyet ve dernek kurulmuştur. Türk Derneği bu amaca hizmet eden ilk kuruluştur. Türk Derneği, Türklerin tarihini, dilini, sosyal durumlarını, eski ve yeni coğrafyasını araştırıp ortaya çıkarmayı ve Türk dilini sadeleştirerek ilim lisanı haline getirmeye çalışmıştır (Akçura,2015:243). Türk derneğinin bünyesinde; Ahmet Mithat Efendi, Necip Asım, Yusuf Akçura, Ahmet Ferit Tek, Rıza Tevfik, Gaspıralı İsmail, Mehmet Emin Yurdakul, Ali Hüseyinzade, Mehmet Fuad Köprülü, Ali Ağaoğlu, Hüseyin Cahit Yalçın ve Halit Ziya Uşaklıgil yer almaktadır (Aydın ve Aydın,2016: 67). Bu derneğin üyelerinin büyük bir kısmı daha sonra Türk Yurdu ve Türk Ocağı bünyesinde faaliyetlerine devam etmiştir (Sarımay,2004:112).

Türk milliyeti politikasını uygulayan ve faaliyet gösteren asıl örgütlenme ise Türk Ocaklarıdır. Ocağın resmi kurucuları; Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Ağaoğlu ve Dr. Fuat Sabit Bey'dir. Ayrıca Ziya Gökalp, Tekin Alp, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Yusuf Akçura, Halis Turgut, Hüseyin Ragıp, Dr. Akil Muhtar Özden ve Dr. Hüseyin Ertuğrul da katılarak ocağın güçlenmesini sağlamıştır (Aydın ve Aydın,2016: 67).Türk Ocakları, düzenli olarak çıkardığı dergi ve yaptığı konferanslarla Türk milliyetçiliğini sistemleştirmeye çalışmıştır. 1912'de kurulan Türk Ocaklarının başlıca amacı nizamnamesinin II. maddesinde belirtildiği üzere; "Ocağın maksadı Türklerin harsı

birliğine ve medeni kemaline çalışmaktır.” (Tunaya,1952:383). Türk Ocakları bu amacını; Türk Ocağı kulüpleri açmak, konferanslar, tartışmalar ve kurslar düzenlemek, kitap ve broşürler yayınlanmak ve okullar açmak suretiyle gerçekleştirmiştir (Lewis,2004:348). İttihat ve Terakki Cemiyetinin Türkçülük politikalarını desteklemesi Türk Ocaklarının faaliyetleri için elverişli bir ortam sağlamıştır (Sarıay,1990: 35-37). Türk Ocakları Cumhuriyet döneminde de yönetim ile halk arasında bir rol oynayarak inkılapların yerleşmesi ve milli birlik ve beraberliğin sağlanması için çaba sarf etmiştir (Sarıay,2004:378). Türk Ocağının kuruluşundan sonra onun yayın organı haline gelen Türk Yurdu dergisi Türk milli bilincinin gelişmesi için hizmet vermiştir. Yine bu dönemde Genç Kalemler dergisi de milliyetçi ideolojinin ve Türk dilinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Dergi; Ali Canip Yöntem, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp gibi Türkçü aydınların yazılarına yer vermiştir (Yöntem,1962: 371-373;Sarıay,1990:30,31).

Türk Ocaklarının faaliyetlerini etkileyen ve Türk milliyetçiliğinin şekillenmesinde en önemli isimlerden biri Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp düşüncelerini “Türk ulusundanım, İslam ümmetindenim, Garp uygarlığındanım” şeklinde ifade etmiştir (Gökalp,2004a:105). Ziya Gökalp;

“Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan!”

dizeleriyle de Türkiye'de Turancılık fikrinin öncüsü ve kuramcısı olmuştur. O'na göre Türklerin oluşturduğu ve Türkçe'nin konuşulduğu her yer Türk yurdudur. Ancak daha sonra Turan düşüncesini Türkiye gerçeğiyle bağdaştırmanın daha uygun olacağını vurgulayan Gökalp, Türkçülüğü; bugün hayal veya ülkü alanında Turancılık, gerçek alanda ise Türkiyecilik şeklinde şekillendirmiştir (Gökalp,2004a:55). Gerçekten de Turancılık fikri Türk milliyetçiliğinin uzak ülküsü olarak görülmüş ve Türk milliyetçiliği vatan olarak belirlenen topraklarımızla sınırlandırılmıştır. Safa; Turan fikrinin bir politika hareketi değil sadece milli duygunun taşkınlık derecesini gösteren bir heyecan zirvesi olduğunu belirtmiştir (1996: 47).

Türk milli bilincinin uyanmasına hizmet eden isimlerinden olan Mehmet Emin Yurdakul:

“Ben bir Türk’üm dinim cinsim uludur

Sinem, özüm ateş ile doludur

İnsan olan vatanının kuludur”

dizeleriyle Türklüğünü ve vatanseverliğini gür bir sesle ifade etmekten sakınmayan aydınlardandır (Tevetoğlu,1988:142). Mehmet Emin’in Türk milletine ve kültürüne olan aşkı aşağıdaki dizelerde de kendini göstermektedir(Akçura,2015:155,156):

“En güzel yüz bize çirkin, biz severiz Türk yüzü

En iyi öz bize fena, bir isteriz Türk özü

Milletimiz alkışlarız anıldıkça Türk sözü

Biz Türkleriz biz bu kanla biz bu adla yaşarız”

Sonuç olarak; Balkan yenilgileri ve neticesinde İttihat ve Terakki Fırkası’nın Türkçü ideolojiyi benimsemesi, milliyetçiliğin temellerini atan milli bir edebiyat ve milli esaslı bir fikir cereyanını başlatmıştır (Turhan,1997:186). Bu devrin atmosferini teneffüs eden Gazi Mustafa Kemal Atatürk de Türklerde milliyet fikrinin gecikmesini eleştirmiş ve Türk milliyetçiliğinin yaşanan acı derslerden öğrenildiğini belirtmiştir:

“Özellikle bizim milletimiz milli anlayışa sırt çevirmenin çok acı cezalarını gördü. Osmanlı İmparatorluğu içindeki çeşitli topluluklar, hep milli ilkelere sarılarak, milliyetçi ülkünün gücüne dayanarak kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu sopa ile içlerinden kovulunca anladık. Gücümüzü yitirdiğimiz anda bizi aşağıladılar. Küçük gördüler. Anladık ki suçumuz, kendimizi unutmaklığımızmış.” (KKK,1982:25; Aydın,1998:10)

2.1.2.2.5. Türk Milliyetçiliğinin Şahlanması (Milli Mücadele Dönemi)

Türklerin modern anlamda milliyet bilincine sahip olması, İslamcılık ve Osmanlılık fikirlerinin tesirini kaybetmesi neticesinde gerçekleşmiştir. Özellikle I. Dünya Harbinin sonunda imzalanan Mondros Mütarekesinin getirdiği ağır koşullar, Osmanlı yükselme döneminde sönen Türk milliyetçiliğini yeniden alevlendirmiştir.

I. Dünya Harbi neticesinde Osmanlı Devleti'nin mağlup olması ve ardından imzalanan Mondros Mütarekesinin, İtilaf Devletlerine işgal yolunu açan 7. ve 24. Maddeleri Türk aydınını sistemli bir şekilde harekete geçirmeye zorlamıştır. Mondros Mütarekesinin 7. ve 24. maddelerini bahane ederek; İngilizler, 7 Aralık 1918'de Antakya'yı, 13 Ocak 1919'da Cerablus'u ve Karkamış'ı, 23 Ocak 1919'da Konya İstasyonu'nu ve 27 Şubat 1919'da Bilecik'i; İtalyanlar; 28 Mart 1919 da Antalya'yı, 4 Mayıs 1919 da Kuşadasını, 11 Mayıs 1919'da Fethiye, Bodrum ve Marmaris'i; Fransızlar ise 3 Şubat 1919'da Çiftehan'ı ve 16 Nisan 1919' da Afyon Karahisar İstasyonu'nu işgal etmişlerdir. Ayrıca Yunanlar 9 Ocak 1919' da Uzunköprü-Hadımköy Demiryolunu, İngiliz- Fransız ortak birlikleri ise 1 Şubat 1919'da Turgutlu Aydın Demiryolunu işgal etmiştir (Aydın ve Aydın,2016:130).

Tüm bu işgaller Türk milletinin öfkesini uyandırmayı ve milliyetçi ruhunu ortaya çıkarmasını tetikleyen bir güç olmuştur. Özellikle, Yunanlıların İzmir'i işgali ülkenin birçok yerinde milli teşekküller oluşturulmasına ve milli direnişin başlamasına vesile olmuştur (Turan,1999:260). 15 Mayıs 1919'da İzmir'in düşman işgaline uğraması, Milli mücadeleyi başarılı kılacak olan Kuvâ-yı Millîye ruhunu ve Türklük şuurunu ortaya çıkarmıştır (Ağaoğlu,1981). İzmir'in işgali ile Milli mücadelenin ilk kurşunu Hasan Tahsin(Osman Nevres) tarafından sıkılmış ve milli direniş başlamıştır. İşgal üzerine Reddi İlhak komitesi oluşturulmuştur. Reddi İlhak komitesi, Anadolu Matbaasında işgalin kabul edilmemesinin gerekliliğiyle ilgili birçok el ilanı hazırlatmıştır. Aşağıda bir örneği verilen ilandan anlaşılacağı üzere İzmir'in düşman işgaline uğraması Milli Mücadeleyi başlatacak olan milli ruhu ve öfkeyi uyandırmıştır (Aydın ve Aydın,2016:131):

“Ey Bedbaht Türk! Wilson prensipleri ünvan-ı insaniyet karinesi altında senin hakkın gasp ediliyor ve namusun kirletiliyor. Buralarda Rum'un çok olduğu ve Türkler'in Yunan iltihakını memnuniyetle kabul edeceği söylendi ve bunun neticesi olarak güzel memleketin Yunan'a verildi. Şimdi sana soruyoruz. Rum senden daha mı çoktu? Yunan hâkimiyetini kabule taraftar mısın? Artık kendini göster. Tekmil kardeşlerin

maşatlıktadır. Oraya yüzbinlerle toplan ve ezici çoğunluğunu orada bütün dünyaya göster, ilan ve ispat et. Burada zengin, fakir, âlim, cahil yok. Fakat Yunan hâkimiyetini istemeyen bir ezici çoğunluk vardır. Bu sana düşen en büyük vazifedir. Geri kalma. Acı duymak ve feryad fayda vermez. Binlerle, yüzbinlerle maşatlığa koş. Ve Heyet-i Milliye'nin emrine itaat et!..."

Bu dönemde milli direnişin ve birlikteliğin en önemli göstergelerinden birini de yurdun dört bir tarafında kurulan bölgesel cemiyetler oluşturmaktadır. Edirne'de *Trakya Paşaeli*, Erzurum'da ve Elazığ'da *Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk*, İstanbul'da *Trabzon ve Havalisi Adem-i Merkeziyet* ve İzmir'de *Reddi İlhak Cemiyeti* gibi teşebbüsler milli ruhun teslim edilmediğine dair kanıtlardır. Milli mücadele döneminde birbirinden ayrı düşmüş bu cemiyetleri bölgesel olmaktan kurtarıp *Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti* adı altında milli bir görünüme kavuşturan ise Mustafa Kemal Atatürk olacaktır (Atatürk, 2006: 81). Mustafa Kemal Atatürk Milli Mücadelenin başından itibaren Türklük duygusuyla hareket etmiş ve Cumhuriyet'i kurduktan sonra milliyetçiliği devlet siyaseti haline getirmiştir.

Aydın ve Aydın, Milli Mücadele döneminde milli savunma eyleminin ilk olarak Amasya Tamimi ile kendini gösterdiğini ifade etmiştir. Bu tamim ile Milli Mücadelenin yöntemi ve hedefi belirlenmiştir (2016:179,180). Ayrıca "ulusun bağımsızlığını yine ulusun dayanç ve kararı kurtaracaktır" ifadesinin kullanılması, Fransız İhtilalinin getirdiği milli egemenlik ilkesinin Türkler tarafından uygulamaya koyulacağını gösterir niteliktedir (Atatürk,2006: 53). Erzurum ve Sivas kongreleri de Milli Mücadele döneminde Türk Milliyetçiliğinin hedefini ve sınırlarını göstermesi bakımından önem teşkil etmektedir. Bu kongrelerde alınan kararlar daha sonra kabul edilecek Misâk-ı Millî'ye temel oluşturmuş ve bölgesel direnişlerin milli ve tek elden toplanmasını sağlamıştır. Toplanma amacı ve aldığı kararlar açısından milli bir kongre olma özelliğini taşıyan Sivas Kongresinde, milli uyanışın sesini duyurmak amacıyla 13 Eylül 1919'da İrade-i Milliye gazetesi çıkarılmış ve Batı Anadolu'da Kuvâ-yı Millîye Kumandanlığının oluşturulması kabul edilmiştir (Aydın ve Aydın,2016:193).

Milli mücadele döneminde Türk Milliyetçiliği açısından en önemli gelişme Misâk-ı Millî'nin kabul edilışıdır. Misâk-ı Millî; yeni Türk devletinin kuruluş aşamasında Türkleri Anadolu'dan kovmak isteyen Hristiyan topluluklarına karşı oluşturulan savaşın adı olduğu gibi aynı zamanda coğrafyamızın ve sınırlarımızın da müdafaası anlamına da gelmektedir (Aydın,2002: 66). Misâk-ı Millî metni 22 Ocak

1920 tarihli toplantıda görüşülmeye ve tartışmaya başlanmış ve 28 Ocak 1920’de Osmanlı Mebusan Meclisinde kabul edilmiştir (Orbay, 1993: 20; Aydın,2002: 60). Misâk-ı Millî maddeleri:

“Birinci Madde: Devlet-i Osmaniye’nin münhasıran Arâb ekseriyetiyle meskûn olup 30 Teşrin-i evvel 1918 tarihli Mütarekenin hin-i akidinde muhasım orduların işgali altında kalan aksamının mukadderatı, ahalisinin serbestçe beyân edecekleri ârâya tevfikân tayin edilmek lazım geleceğinden mezkûr hatt-ı mütareke dahil ve haricinde dinen, ırkan, emelen müttehî ve yekdiğere karşı hürmet-i müteakabile ve fedakârlık hissiyatıyla meşhûn ve hukuk-ı ırkiye ve içtimâiyeleriyle şerâit-i muhutiyelerine tamamiyle riâyetskâr Osmanlı- İslâm ekseriyetiyle meskûn bulunan aksamın hey’et-i mecmuâsı hakikaten veya hükmen hiçbir sebeble tefrik kabul etmez bir külldür.

İkinci Madde: Ahalisi ilk serbest kaldıkları zamanda ârây-yı âmmeleriyle ana vatana iltihak etmiş olan elviye-i selâse için lede’l-icâb tekrar serbestçe ârây-yı âmmeye mürâcaât edilmesini kabul ederiz.

Üçüncü Madde: Türkiye sulhüne talik edilen Garbi Trakya vaziyet-i hukukiyesinin tespiti de sekenesinin kemal-i hürriyetiyle beyân edecekleri ârâyya tebaan vâki olmalıdır.

Dördüncü Madde: Makarr-ı Hilafet-i İslamiye ve pâyitaht-ı Saltanat-ı Seniye ve merkez-i Hükümet-i Osmaniye olan İstanbul şehri ile Marmara Denizi’nin emniyeti her türlü halelden masûn olmalıdır. Bu esas mahfuz kalmak şartıyla Akdeniz ve Karadeniz Boğazlarının ticaret ve münâkâlâtı âleme küşadı hakkında bizimle sair bilumum alâkadar devletlerin müttefikân verecekleri karar muteberdir.

Beşinci Madde: Düvel-i İtilâfiye ile muhasımları ve bazı müşârikleri arasında tekarrür eden Esâsât-ı ahdiye dairesinde ekalliyetler hukuku-memâlik-i mütecâviredeki Müslüman ahalinin de aynı hukuktan istifade etmeleri emniyesiyle- tarafımızdan yetiy ve temin edilecektir.

Altıncı Madde: Millî ve iktisadî inkişafatımız daire-i imkâna girmek ve daha asri bir idare-i muntazama şeklinde tedvir-i umura muvaffak olabilmek için her devlet gibi bizim de temin-i esbâb-ı inkişafatımızda istiklâl ve serbesti-i tâmmе mazhar olmamız üssü’l esâs-ı hayat ve bekâmımızdır. Bu sebeple, siyasî, adlî, malî ve sâire inkişâfâtımıza mani kuyûda muhalifiz. Tahakkuk edecek duyunâtımızın şeriat-i tesviyesi de bu esâsâta mugayir olmayacaktır.” (Aydın,2002: 61)

Misâk-ı Millî, kurtarılacak vatanın sınırlarını ve verilen mücadelenin amacını belirlemiştir. Sadece bir sınır meselesi olmayan Misâk-ı Millî, halkın iktisadi, siyasi, içtimai, adli, mâli ve kültürel anlamda gelişmesine engel olacak hiçbir kayıt altına girilmeyeceğini belirten milli bir politikadır (Aydın,1998; Doğanay, 2001:282). Misâk-ı Millî, Türk milleti için vatan ve millet bilincini göstermesi bakımından da önemlidir. Aydın'ın Misâk-ı Millî'yi Hacı Bektaşî Veli'nin de vurguladığı; *eline(yurt)*, *beline(siyasi sınır)*, ve *diline(millet) sahip çıkmak* konusunda uyulması gereken ilkelerin bir tezahürü olarak yorumlaması bu yeminin önemini gösterir niteliktedir (1998:3).

İstiklal Harbi kuşkusuz milletin azim ve fedakârlıkları neticesinde kazanılmıştır. Bu fedakârlığın en önemli göstergelerinden biri de Türk milletinin Tekâlif-i Millîye Emirlerine karşı gösterdiği riayettir. Kayıran, 7/8 Ağustos 1921'de yayınlanan ve kapsamı oldukça geniş olan Tekâlif-i Millîye Emirlerinin yükümlülüklerini şu şekilde özetlemiştir: (1989: 650-651)

- Her haneye bazı giyim eşyalarını verme yükümlülüğünü içeren mal şeklinde ödenen vergiler,
- Halkın elinde bulunan gıda maddelerinin ve ordunun ihtiyacı olan mamul ve yarı mamullerin % 40'ına devletin el koymasını içeren yükümlülükler,
- Halkın elinde kalan araçlarla nakliyat işlerini üstlenmesi,
- Ordunun tüm sahipsiz mallara el koyabilmesi,
- Halkın elinde bulunan tüm silah ve cephaneliğe el konulması,
- Belirli ücret karşılığında bazı zanaatkârların ve imalathanelerin askeri ihtiyaçları karşılamasıdır.

Kısacası; Tekâlif-i Milliye Emirleri ile ordunun ihtiyacı olan malzemelerin ve iş gücünün halk tarafından karşılanmasını öngörmüştür. Böylece tüm Türk milleti Milli Mücadeledeki başarılarından pay çıkarmıştır.

Tüm bu gelişmeler ve İstiklal Harbinin Lozan ile taçlanması Türk Milliyetçiliğinin kazandığı bir zafer olarak tarihe yazılmıştır. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte çok uluslu devlet yapısının yerine Türk milliyetçisi ve reformcu bir ulus devlet kurulmuştur. Tarihinin eski çağlarından itibaren sosyolojik olarak milliyet bilincine sahip olan Türkler, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde, ulus devletini kurmuş ve yeni kurulan devlet ideolojik anlamda milliyetçi bir vasıf kazanmıştır. Bu başarının Türk milleti tarafından özleildiğini ve beklendiğini Arık; “Artık vatan Türk vatanı, millet Türk milleti, devlet ise Türk devletidir. Bunu duymak ve söylemek için tam dokuz yüz yıl beklediğimizi düşünün o zaman bu basit gerçeklerin ne kadar büyük nimetler olduğunu anlarız” şeklinde ifade etmiştir (1990:62).

Ayrıca 12 Mart 1921'de İstiklal Marşının kabulü ve Cumhuriyet'in ilanından sonra milli bayram ve günlerin belirlenmesi, milli bilincin daima hafızalarda korunması gerekliliğinin yeni Türk Devleti tarafından savunulduğunu gösterir. 17 Şubat 1923 tarihinde başlayan İzmir İktisat kongresi ile de yerli malının üretiminin geliştirilmesi ve Milli Bankaların kurulması gibi düşünceler milli benliğe işlenmiş ve ekonomi alanında da millileşme çabaları başlamıştır (Aydın ve Aydın,2016:360).

2.1.2.2.2.5.1. Türk Milliyetçiliğinin Gelişmesinde Basının Rolü

Milli mücadele döneminde Türk milliyetçiliğinin gelişmesinde ve halkın bu noktada bilinçlenmesinde derneklerin ve basının etkisi yadsınamaz. Milli bir şuur oluşturmak için çabalayan gazetelerin amacı Türklerin geçmişteki ve günümüzdeki faaliyetlerini araştırarak milli kültürü geliştirmek, Türklerin fikri, sosyal geçmişteki ve ekonomik düzeyini yükseltmek, Türk dilinin gelişmesine hizmet etmektedir (Feyzioğlu,1996: 22).

Erzurum'da *Albayrak*, Trabzon'da *İstikbâl*, Sivas'ta *İrade-i Milliye* gazeteleri yöre halklarının bilinçlenmesine etki etmiştir (Aydın ve Aydın, 2016:237). Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin kararlarını halka duyurmak amacıyla *Hakimiyet-i Milliye* gazetesi ve Yunus Nadi tarafından çıkarılan *Yeni Gün* gazetesi, Anadolu ve Milli Mücadele harekâtını desteklemiştir. Ayrıca; *Babalık*(Konya), *Açık Söz*(Kastamonu), *İzmir'e Doğru* ve *Doğru Söz*(Balıkesir) *Yeni Adana*(Adana), *Amâl-i Millîye Gazetesi*(Maraş) de Milli Mücadeleyi destekleyen gazeteleridir (Aydın ve Aydın,2016:238). Heyeti Temsiliye'nin teşvikleri ile 6 Nisan 1920'de kurulan *Anadolu*

Ajansı ise; Milli Mücadele döneminde, haberleşme ve Anadolu'nun en ücra köşelerine dahi halkı bilinçlendirme görevlerini üstlenmiştir (Aydın ve Aydın,2016:239).

Bu dönemde Milli Mücadele harekâtına karşı olan ve işgal güçlerinin lehinde yayın yapan gazeteler de vardı. Bunlar; Adana'da *Ferda Gazetesi*, İzmir'de *Köylü Gazetesi* ve azınlıklara ait gazetelerdir (Öztoprak,1989: 14; Aydın ve Aydın,2016:238).

2.1.2.2.5.2. Atatürk'ün Milliyetçilik Anlayışı

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı şovenlikten ve ırkçılıktan uzak olup kültürel içeriklidir. O'na göre milliyetçilik içeride çağdaş bir ulus yaratmak dışarıda ise çağdaş ulusların statüsünde olabilmektir (Turan,1991: 35). Barışçıl, modern, demokratik ve birleştirici bir milliyetçilik algısına sahip olan Atatürk, milletin tanımını yaparken kişinin kendini ait hissettiği toplumun bir üyesi olduğunu savunur. Atatürk'ün Türk ulusu konusundaki tanım ve açıklamaları, nasıl bir milliyetçiliği öngördüğünü anlamak açısından önemlidir. O'na göre; Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk milleti denir (Afetinan,2008: 42). Bu noktada Atatürk, Misakı Milli sınırları içinde yaşayan tüm halkları Türk olarak kabul etmiş ve etnik bir ayrımcılık yapmamıştır. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk, Milli Mücadele dönemindeki tüm siyasi söylemlerinde Türk Milletinin kurtuluşuna ve yükselişine ait prensipleri ortaya koyarken her defasında iradeyi milliye, millî hâkimiyet, vicdanı millî gibi milli içerikli kavramları ve ifadeleri kullanmış ve Türk milliyetçisi olduğunu ifade etmiştir (Keskin,1999: 84).

Türk milletinin geçmişini bilmesi ve özümsemesi gerekliliğini savunan Mustafa Kemal Atatürk'ün milliyetçiliğinin kültür milliyetçiliği olduğunu söyleyebiliriz. Atatürk'ün; “Milli bilincin ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz.” ifadesi kültür milliyetçiliği noktasında yapılan çalışmaları neden desteklediğini açıklar (Şapolyo,1951: 53; Kocatürk,1999:149).

Atatürk'e göre Türk dili yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarılarak zenginleştirilmeli ve kendine özgü olmalıdır (Arsal,1930; Kocatürk,1999:149). Atatürk; “Biz Balkanları niçin kaybettik biliyor musunuz? Bunun tek bir sebebi vardır. Bu da İslav araştırma cemiyetlerinin kurduğu dil kurumlarıdır. Bizim içimizdeki insanların milli bilinçlerini uyandırdığı zaman biz balkanlarda Trakya hudutlarına çekildik.” diyerek dilin milli ve zengin olmasının bir milletin milli hissini beslediğini ve geliştirdiğini savunur (Şapolyo,1951: 54; Kocatürk,1999:176). Dil ile milli his

arasındaki güçlü bağı fark eden Atatürk, Türk dilinin zenginleştirilmesi ve bu konuda araştırmalar yapılmasını istemiş ve O'nun direktifleri doğrultusunda 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Türk Dili Tetkik Cemiyeti, *Güneş Dil Teorisini* ortaya atarak Türk dilinin dünyanın en eski ve zengin dillerinden olduğunu göstermiş ve milli ruhun doymasına katkı yapmıştır (Aydın ve Aydın,2016:341).

Bir milletin geçmişini iyi özümsemesi gerekliliğini savunan Atatürk, Türklerin tarihlerinin araştırılması ve bunun İslam öncesi devirlere değin götürülmesi gerekliliğine de inanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek ve Batı'nın Türkler hakkındaki aşağılayıcı ifadelerine anlamlı bir cevap verebilmek için Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda 15 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kurulmasıyla Osmanlı ümmet tarihi anlayışı, yerini millet tarihi anlayışına bırakmıştır (Eroğlu, 1986: 75). Ayrıca Afetinan'ın, Atatürk'ün okullarda okutulan Tarih kitaplarını ve okul programlarını da bizzat incelediğini belirtmesi, O'nun tarih dersinin vatandaş yetiştirme noktasındaki önemini farkında olduğunu gösterir (2007:366). Sonuçta Atatürk, kültür milliyetçisi olarak dil ve tarih alanında yapılan çalışmaları desteklemiş milli benliğin yaşatılması gerekliliğini savunmuştur. Milliyetçilik fikri açısından Ziya Gökalp'ten etkilenen Atatürk, Turan fikrini Türkiye gerçeğiyle bağdaştırmanın daha doğru bir adım olacağını şöyle savunmaktadır:

“Çeşitli milletleri ortak ve genel bir ad altında toplamak ve bu çeşitli unsurlardan oluşan kitleleri eşit haklar ve şartlar altında bulundurarak güçlü bir devlet kurmak parlak ve çekici siyasi bir görüştür. Fakat aldatıcıdır. Hatta hiçbir sınır tanımayarak dünyadaki Tüm Türkleri bile bir devlet altında birleştirmek, varılması imkânsız bir hedeftir. Bu yüzyılların ve yüzyıllarca yaşamakta olan insanların çok acı, çok kanlı olaylarla meydana koyduğu bir gerçektir. Panislamizm ve Panturanizm siyasetinin başarıya ulaştığına ve dünyayı uygulama alanı yapabildiğine tarihte tesadüf edilmemektedir. Irk ayrılığı gözetmeksizin bütün insanlığı içine alan tek ir dünya devleti kurma hırslarının sonuçları da tarihe yazılmıştır. İstilacı olmak hevesleri konumuzun dışındadır. İnsanlara her türlü şahsi duygu ve bağlılıklarını unutturup onları tam bir kardeşlik ve eşitlik içinde birleştirerek, insancıl bir devlet kurma teorisinin de kendine göre şartları vardır. Bizim kendisinde açıklık ve uygulama imkânı gördüğümüz siyasi ilke milli siyasetti. Dünyanın bugünkü genel şartları, yüzyılların dimağlarda ve karakterlerde yerleştirdiği gerçekler karşısında hayalci olmak kadar büyük yanılgı olamaz. Tarihin ifadesi budur, ilmin, aklın, mantığın ifadesi böyledir. Milletimizin güçlü, mutlu ve istikrarlı yaşayabilmesi için devletin bütünüyle milli bir siyaset izlemesi bu siyasetin iç

teşkilatımıza tam olarak uyması ve ona dayanması gerekir. Milli siyaset dediğim zaman kastettiğim anlam ve öz şudur: Milli sınırlarımız içinde her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanmakla varlığımızı koruyarak millet ve memleketin gerçek saadet ve refahına çalışmak...Genellikle milleti uzun emeller peşinde de yorarak zarara sokmamak. Medeni dünyadan medeni, insani ve karşılıklı dostluk beklemektir.” (Atatürk,2006 :337-338)

Atatürk Turan fikrini ancak kültürel anlamda bir Türk birliği yaratma amacıyla savunmuştur:

“Bugün Sovyetler birliği dostumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını kimse bugünden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalanabilir. Bugün elinde sınımsız tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprüleri sağlam tutarak. Dil bir köprüdür...İnanç bir köprüdür... Tarih bir köprüdür...Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimiz içinde bütünleşmeliyiz. Onların bize yaklaşmasını beklememeliyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gereklidir.” (Bozdağ,1955: 24 vd ; Aydın ve Aydın,2016:68-69)

2.2. Yurtseverlik(Vatanseverlik)

Milliyetçilik ve yurtseverlik, birbirinin oluşumunu tetikleyen duygulardır. Çünkü basit bir coğrafyaya anlam yükleyen ve kendine mâl eden millettir. Vatan; millet için, üzerinde yaşadığı ve milliyetçiliğinin temel dayanağı olan heyecan kaynağıdır (Ülken,2008:189). Ayrıca; vatanını sevmek ve toplumsal değerleri benimsemek milliyetçiliğin bağlılık ve sadakat ilkesini destekler. Yurtseverlik ve milliyetçilik anlayışını birbirinden ayıran esas nokta kapsamıdır. Milliyetçilik etnik bir grubun veya milletin tüm fertlerini içine alırken yurtseverlik daha çok aynı toprağı memleket edinen toplumlar için geçerlidir ve sınırları belirli bir coğrafyada kendini gösterir. Nitekim bugün Türk milliyetçiliğinden kastımız dünyadaki tüm soydaşlarımızı sevmek ve korumak olmakla birlikte tüm Türk topluluklarının kültürel, tarihi ve hissi anlamda birlikteliğidir. Ancak üzerinde yaşadığımız coğrafyanın yurt olarak benimsenmesi ve muhafazası Türkiye’de yaşayan Türklere özgüdür.

Peki bir coğrafyayı insanlar için yurt kılan mesele nedir? Yurt bilinci insanlarda nasıl oluştu? Bu sorunun cevabı insanın tabiatından ve toplumun bir üyesi olma zorunluluğundan gelir. İnsanoğlu dünyaya gelirken doğacağı ve yaşayacağı yeri seçemez; ancak yaşadıkça o çevrede ve topraklarda kendi yaşama amacını belirler ve mutlu olma şartlarını yaratır (Arık,1990: 12). Bir diğer etken ise; toplumun bir üyesi oldukça insanlarda biz bilincinin gelişmesi sonucu, ortak değerler yaratması ve bu değerleri başka toplumlara karşı savunma ihtiyacı hissetmesidir. *Coğrafya'dan Vatana* adlı eseriyle Türk yurtseverliğini güzel ve etkileyici bir şekilde kaleme alan Remzi Oğuz Arık, vatan olgusunun ancak yazının keşfi ile başladığını savunur. O'na göre yazı; milleti oluşturan bireylerin geçmişini özümsemesine ve atalarından haberdar olmasına aracı olmaktadır. Yazının bulunmasının ardından milletlerin acıları, sevinçleri veya kahramanlık hikâyeleri gibi birikimlerin genç nesile aktarılabilmesini bu sebeple milli his ve yurt şuurun yaşatılabileceğini belirtir (1990:21,22). Belirli bir coğrafyayı vatan olma statüsüne getiren önemli güçlerden biri de kültürdür. Kültür bir milletin oluşturduğu maddi ve manevi değerlerin tümüdür. Bir millet kendi tarihini, yaşantısını var olduğu topraklarda edebiyat, sanat, mabet, mezar veya saray vb. gibi unsurlarla ifade eder. Vatan, özellikle bir milletin atalarının yattığı toprak olması ve milletin tarihini barındırması bakımından önemlidir. Ziya Gökalp'in vatani, bir milletin dinsel, ahlaksal ve sanatsal güzelliklerini barındıran bir sergi olarak nitelemesi yurt kavramının manevi bir boyutu olduğunu göstermektedir. Gökalp, vatan topraklarının ulusal kültürü yansıttığını ifade etmiştir (2004a:129-130).

Vatan; sınırları mücadelelerle çizilen, bir milletin tarihinin olduğu, kültürel mirasını barındıran ve milleti oluşturan fertler için kutsal sayılan coğrafi bir alandır. Sosyolojik bir anlam içeren bu tanımlamanın ardından ideolojik anlamda tanımlama yapmamız gerekirse; yurt, bir devletin siyasi egemenliğinin sınırlarını gösteren toprak parçasıdır. Yurtseverlik ise; bir ulusu oluşturan bireylerin, atalarından kalan maddi ve manevi değerlere bağlılığı ve toplum uğruna yaptığı fedakârlığı olarak ifade edilebilir. Türk milletinin uzun tarihine baktığımızda da her koşulda “vatan sağ olsun” dedirten ve uğruna binlerce şehit verdiren duygunun yurtseverlik olması bu fedakârlığı açıklar niteliktedir. Ayrıca toplum bilincinde anavatan ve memleket olgusunun var olması ve hemşehrilik kavramının doğması da yurtseverlik anlayışının bir tezahürüdür.

Türklerde yurtseverlik anlayışının eski tarihlerden beri var olduğunun mühim bir delili olarak Hun Türklerinin Kağanı Mete Han'dan bahsetmememiz gerekir. Mete Han, davranışıyla örnek vermeye değer bir yurtseverlik anlayışı benimsemiştir:

Tatar hükümdarı Hunlara savaş açmaya bahane bulmak için Mete Han'dan çok sevdiği bir atını ister. Mete Han herhangi bir tehlikeye mahâl vermemek için bu talebi kabul eder. Savaş ilan etmek için bahane arayan Tatar hükümdarı, bu defa Mete Han'ın eşini ister. Bu istek üzerine kurultayda Tatarlara karşı savaş ilanı istenmiş ancak yurdunu aşkı uğruna çığnetmeyeceğini belirten Mete Han, Tatar hükümdarının teklifini kabul etmiştir. Bunun üzerine Tatar Hakanı, Mete Han'dan kimsenin oturmadığı ve tarıma elverişsiz bir toprak parçası istemiştir. Kurultay bu toprak parçasının verilmesinde bir sakınca görmemişken, Mete Han yurt topraklarının kimsenin kişisel mülkü olmadığını ve bu kutsal topraklar üzerinde atalarımızın ve torunlarımızın dahi hakkı olduğunu belirtmiştir. Bir karış dahi olsa kimseye toprak parçası verilmeyeceğini söyleyen Mete Han, savaş ilan etmiştir (Gökalp,2004a:200,201).

Ayrıca Sultan Alparslan'ın "*mülk(toprak) ticaret eşyası değildir*" sözü de ülkeye ve yurda olan bağlılığı ifade etmiştir. Eski Türklerdeki *yer ve yurt bilinci* Selçuklular ve Osmanlılar döneminde devam etmiştir (Taneri,1993:104).

Milli devletlerin, ortaya çıkmasıyla birlikte Türk milleti sınırlarını kanla çizdiği bugünkü Türkiye'yi yurt edinmiş ve bu yurt parçasında karar kılmıştır. Türkiye'nin Türkler tarafından vatan edilişi çok süren bir mücadele sonunda olmuştur. Büyük Selçuklu Hükümdarı Sultan Alparslan, 1071'de bu toprakları Türklere açmış ve nihayetinde Türk milletinin anavatanı 28 Ocak 1920'de kabul edilen Misâk-ı Millî ile diğer devletlerce tanınmıştır. Anavatanımız milliyetçiliğimizin asıl hedeflerinden olup asla sınır dışına çıkmamaktadır. Misâk-ı Millî, Türk milleti için vatan sınırlarının belirlenmesinden öte; yurtseverlik bilincini göstermesi bakımından da önemlidir. Aydın'ın Misâk-ı Millî'yi, Hacı Bektaşî Veli'nin de vurguladığı; *eline(yurt), beline(siyasi sınır)ve diline(millet) sahip çıkmak* konusunda uyulması gereken ilkelerin bir tezahürü olarak yorumlanması da yurtseverlik bilincinin Türkler açısından önemini gösterir (1998:3).

Modern anlamda vatan ve vatanseverlik kavramlarının yerleşmesi milliyetçilik fikri ile aynı döneme rastlamaktadır. Vatan, hürriyet ve vatanseverlik ruhunun Türk bilincine şuurlu bir şekilde yerleşmesinde etkili olan isimlerin başında vatan şairi olarak da adlandırılan Namık Kemal gelmektedir. Namık Kemal, Vatan Türküsü adlı şiirinde yurtseverlik hissini büyük bir coşkuyla anlatmıştır (Kısakürek,1940:163):

“Cümlemizin validemizdir vatan

Herkesi lütfuyla odur besleyen

Bastı adu göğsüne biz sağ iken

Arş, yiğitler vatan imdadına”

Ayrıca Mithat Cemal Kunday’ın, *On Beş Yılı Karşılarken* adlı şiirinde geçen dizeler bizim için yurtseverliğin ne anlama geldiğini, bu uğurda verilen canların ne denli kutsal olduğunu ifade etmekle birlikte milliyetçiliğimizin sembolü olan bayrağımızın taşıdığı kutsal anlamı da açıklamaktadır(Göktürk,1987:112):

“Bayrakları bayrak yapan üzerindeki kandır

Toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır”

2.3. Türklerde Milli Eğitim Anlayışı

Türk milli eğitim anlayışının temellerini İslamiyet Öncesi Türk Devletlerine kadar götürmek mümkündür. Bu dönemde etkin bir milli eğitim anlayışının göstergesi; *alp* insan tipinin yetiştirilmesi ve *törenin eğitimde* önemli bir yeri olmasıdır. Akyüz, Türk önderlerinin, bağımsızlık azmini gelecek nesillere aktarma amacını taşıdığını ve bu sebeple yüzyıllar ötesi için Türk milletine seslendiklerini ifade etmiştir. Bu durum devletin kurucularının, milli olan bir eğitsel amaç taşıdığını göstermektedir (2007:437).

İslâmiyetin kabulüyle birlikte *alp* insan tipi yerini *gazilik* anlayışına bırakmış ve bu noktada milliyetçilik anlayışı İslamiyet ile uyum sağlamıştır. Ancak özellikle Osmanlı Devleti’nin yükselme devrinden itibaren ümmet anlayışının egemen olması ve millet siyasetinin uygulanması milliyetçilik ruhunu zedelemiştir. Bu dönemde Türkler açısından milli ruhu uyandıracak herhangi bir eğitim politikası görülmemekte; daha çok din eğitimi ile Müslümanlar tek bir millet haline getirilmeye çalışılmıştır. Bu durum

Türkçülüğün, Osmanlı Devletini kurtaracak tek fikir olduğunun anlaşılmasıyla son bulmuştur.

Milli eğitim anlayışına dair Milli Mücadele döneminden önce en dikkate değer gelişmeler Tanzimat ve Meşrutiyet dönemine rastlamaktadır. Bu dönemde Osmanlıcanın medrese dışındaki okullarda öğretim dili olarak benimsenmesi gündeme gelmiştir. 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde bu durumun gerekçesi olarak; “bir milletin eğitimde ilerleme sağlamasını, kendi dilinde eğitim- öğretim yapmasında aramak gerekir, bir topluma yabancı dille bilim ve sanatta ilerleme yolunu göstermek zordur” ifadeleri yer almaktadır (Akyüz, 2007:158). Ayrıca denetlenememesi ve faaliyet serbestliği olan azınlık ve yabancı okulların etkisini azaltmak amacıyla 1915’te bir tâlimatname çıkarılmıştır. Bu tâlimatname ile azınlık okulları, Maarif Nezareti tarafından denetlenebilecek ve okulların programlarına Türk dili, Türk Tarihi ve Coğrafyası dersi konacak, bu dersler Türk öğretmenler tarafından verilecekti (Akyüz; 2007: 277).

Ülkemize milli eğitim fikri, esas olarak Mustafa Kemal Atatürk tarafından yerleştirilmiştir. Atatürk, Maarif Kongresi’nin 15 Temmuz 1921 tarihli açılış konuşmasında milliyetçi bir eğitimin gerekliliğinden ve özelliğinden bahsetmiştir (Yücel,1994: 20; Kaplan, 2002:789):

“Bir Milli Eğitim programından söz ederken eski devrin hurafelerinden ve yaradılış niteliklerimizle hiç de ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, Doğu’dan ve Batı’dan gelen bütün etkilerden tamamen uzak, milli ve tarihi karakterlerimizle uyumlu bir kültür kastediyorum. Çünkü milli davamızın tam gelişmesi, ancak böyle bir kültürle sağlanabilir. Herhangi bir yabancı kültürü, şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar ettirebilir. Kültür, zeminle uyum içindedir. O zemin milletin karakteridir. Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara bilhassa mevcudiyetiyle, hakkıyla, birliğiyle ter düşen bütün yabancı unsurlarla mücadele lüzumu ve milli düşünceleri tam bir vecd içinde her karşıt fikre karşı şiddetle ve fedakârca savunma zarureti telkin edilmelidir. Yeni kuşağın bütün manevi güçlerine bu vasıf ve yeteneğin zerk edilmesi önemlidir. Sürekli ve müthiş bir mücadele şeklinde ortaya çıkan milletlerin hayat felsefesi, bağımsız ve mutlu kalmak isteyen her millet için bu vasıfları tam bir şiddetle talep etmektedir”

Atatürk 1924 tarihinde yaptığı bir konuşmasında da eğitim kavramının tek başına kullanılmasının net ve kesin bir görüşü ifade etmekten uzak olacağına değinmiştir. O'na göre “din eğitimi”, “beynelmilel eğitim” ve “milli eğitim” amaçları birbirinden farklıdır. Bu sebeple bu kavramın ayrıntılanması gerektiğini ve Cumhuriyet'in eğitim felsefesinin kesin olarak “milli eğitim” olacağını vurgulamıştır (Kaplan, 2002:789).

Türkiye Cumhuriyetinin kurulması ile birlikte din temelli bir eğitim anlayışı, yerini milli bir eğitime bırakmıştır. Bu dönemde milli eğitimin temel amacı, milli birlik ve beraberlik olgusuna önem veren, milli egemenlik ve bağımsızlık ilkelerini benimsemiş bireyler yetiştirmektir (Sezer,1999; Arıbaş ve Köçer,2011:213). Eğitimin millileştirilmesi noktasında Cumhuriyet Döneminde, atılan ilk büyük adım 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur. Bu bağlamda; medreseler kapatılmış ve tüm eğitim öğretim kurumları tek bir merkeze bağlanmıştır (Aydın ve Aydın,2016:332). 1 Kasım 1928'de gerçekleştirilen Harf İnkılabı da eğitimde millileşme çabalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Latin harflerinin kabul edişinden sonra okuma yazma oranının artırılması ve yeni harflerin halka öğretilmesi amacıyla *Millet Mektepleri* adıyla okullar açılmış ve adeta eğitimde seferberlik başlatılmıştır (Kaplukan, 2012:190).

Eğitim ve öğretim sürecinde, etkili milliyetçilik ve yurtseverlik tutumuna sahip bireyler yetiştirmenin amaçlandığının önemli örneklerinden birini, 1933'te Dr. Reşit Galip tarafından yazılan *andımız* oluşturmaktadır. İlkokullarda öğrencilerin hep bir ağızdan okumaları için yazılan andımız, coşkulu bir milli ruhu yansıtmaktadır (Akyüz,2007:347):

“Türküm, doğruyum, çalışkanım,

Yasam: küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yurdumu, milletimi, özümden çok sevmektir.

Ülküm: yükselmek ileri gitmektir.

Varlığım Türk varlığına armağan olsun.”

1972 yılında andımıza eklemeler yapılmıştır:

“ Ey bugünümüzü sağlayan büyük Atatürk,

Açtığın yolda, kurduğun ülküde,

Gösterdiğin amaçta, hiç durmadan yürüyeceğime and içerim.

Ne mutlu Türküm diyene”

Görüldüğü üzere; Cumhuriyet döneminde milli eğitimin esas amacı; milli kültürün genç nesillere aktarılması, halkı inkılâplar konusunda bilinçlendirmek, değişen şartlara uyumlu vatandaşlar yetiştirmek ve okuma yazma oranını artırmak olmuştur. Ayrıca bu amaçların gerçekleştirilmesi için, kapatılan Türk Ocakları'nın görevini üstlenebilecek bir kültür kurumuna ihtiyaç duyulmuş ve Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda halk eğitiminde önemli bir rol oynayan Halkevleri kurulmuştur. Halkevleri'nin çalışma alanları; Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi, Spor Şubesi, İctimai Yardım Şubesi, Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesi, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, Köycüler Şubesi, Müze ve Sergi Şubesi olmak üzere 9 şubeden oluşmaktaydı (Aydın ve Aydın,2016: 345).

2.4. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Milliyetçilik ve Yurtseverlik

Birey, toplumsal değerleri ve inançları olmadan dünyaya gelir. Toplumsal değerleri ve nitelikleri ise eğitim kanalıyla var olduğu toplumdan alır (Gökalp,2004a:43). Bu noktada eğitim; kültürel değerleri yeni nesile aktararak bireyin toplumsallaşmasına olanak verir ve milli birlik ve beraberlik ruhunun devamlılığını sağlar.

Toplumsal birlikteliğin sağlanması ve milli şüura sahip bireyler yetiştirme amacıyla; maddi ve manevi değerleri aktarma sürecinde devletlerin kullandığı en etkili yöntem milli amaçlara dayalı bir eğitim sistemidir. Milli eğitim; gerçek ve ideal şekilde bir vatandaş eğitimidir (Ülken,1998:190). Özellikle ulus devlet yapılarının ortaya çıkmasıyla beraber gelişen vatandaşlık fikri vatanseverlik anlayışı da gündeme gelmiştir (Ersoy,2007:1). Vatanseverlik ve milliyet bilincini kazandırmak sebebiyle vatandaşlara erken dönemden başlayarak formal ve informal eğitim programları aracılığıyla vatandaşlık bilinci kazandırılmaktadır. Bu bağlamda okullar en önemli görevi üstlenmektedir. Okullar milli kültürün aktarıldığı, milli birlik ve beraberlik şuurunun devam edebilmesi adına etkin vatandaşlar yetiştirme görevini üstlenmektedir. Özellikle öğrencilerin iyi birer yurttaş olarak hayata ve üst öğrenime hazırlamayı amaç edinen ilkokullar bilgi ve becerinin yanında değerlerin kazandırılması noktasında önemlidir (Özdemir,1998; Turan,2017:219). Okullar, marş veya bayrak gibi milli sembolleri benimsetmekte ve kültür devamlılığı sağlamaktadır.

İyi ve nitelikli yurttaş yetiştirmek eğitim sisteminin genel amacı olmakla birlikte okul programları içinde bu noktada en büyük sorumluluk Sosyal Bilgiler dersine düşmektedir (Doğanay,2004; Turan,2017:223). Çünkü Sosyal Bilgiler; etkin vatandaş yetiştirmek amacıyla kültürel değerleri, hak ve sorumlulukları bireylerin bilinçlerine işlemeyi hedef alan ve milli bilincin devamlılığına katkıda bulunan bir ilköğretim dersidir. Kabapınar da; Sosyal Bilgiler dersinin amacının, vatandaşlık değerlerinin ve becerilerinin öğrenciye kazandırmak ve etkili vatandaş yetiştirmek olduğunu belirtmiştir (2009:3).

Ülkemizde de daha önceden değindiğimiz üzere, devletin eğitim politikalarını belirleyen ilkeleri içeren 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile öğrencilerin (MEB,2017:5);

- “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri
- Atatürk ilke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, milli ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri
- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
- Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
- Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
- Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
- Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
- Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
- Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,

- Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
- Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri sürmeleri,
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
- Millî, manevi değerleri temel alarak ve evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
- İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
- Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması” amaçlanmaktadır.

Yukarıda belirtilen genel amaçlar doğrultusunda ortaya çıkan anahtar ifadeler, Sosyal Bilgiler Öğretim Programının milliyetçilik ve yurtseverlik değer eğitiminde önemli bir vazifesi olduğunu gösterir:

- Vatanını ve milletini seven
- Milli bilince sahip
- Milli değerleri yaşatmaya istekli
- Milli bilincin temelini oluşturan kültürel mirası korumaya istekli
- Milli ekonominin yerini kavrayan
- Milli ve manevi değerleri temel alarak erdemli insan olmanın önemini bilen
- Ülkesini ilgilendiren konulara duyarlılık gösteren

Bu amaçların gerçekleştirilmesine yönelik hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı; Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar Yerler ve Çevreler, Üretim Dağıtım, ve Tüketim, Bilim Teknoloji ve Toplum, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar olarak yedi öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır

(MEB,2017). Öğrenme alanlarına göre 5, 6 ve 7. sınıfta öğrencinin milliyetçi ve yurtsever birey olmasını doğrudan hedefleyen temalar ve kazanımlar aşağıda belirtildiği şekilde tablo halinde verilmiştir.

2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 5.Sınıf

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanım
Kültür ve Miras	Kültür ve Miras	Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihi gelişimini değerlendirir.
Etkin Vatandaşlık	Etkin Vatandaşlık	Bayrak ve İstiklal marşı gibi milli egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.

Kaynak: MEB,2017

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında belirlenen kazanımlara göre birey, *Kültür ve Miras* temasında kültürel yapıları ve öğeleri tanıyarak bu olguların, milli birlik ve beraberlikteki rolünü fark eder. Bu tema içerisinde geçmişten günümüze; bayramlar, düğünler, gelenekler, kutlamalar, Türk misafirperverliği, kıyafet ve yemek kültürüne dair maddi ve manevi öğeler yer almaktadır. *Etkin Vatandaşlık* temasında ise; milli sembollerin önemine değinilerek ulusal farkındalığın ve bilincin devamlılığına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 6. Sınıf

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanım
Birey ve toplum	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	Atatürk'ün ülkemizde Sosyal Bilimlerin geliştirilmesi için yaptığı uygulamalara örnekler verir.
Kültür ve Miras	İpek Yolunda Türkler	<p>Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.</p> <p>Orta Asya ilk Türk devletlerinin kültürel özellikleriyle yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.</p> <p>Günümüz Türk Silahlı Kuvvetlerini ilk Türk devletlerinin ordusu ile ilişkilendirerek, Türk Silahlı Kuvvetlerinin önemini ve görevlerini kavrar.</p> <p>Türklerin İslâmiyeti kabulü ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.</p> <p>Dönemin devlet adamları ve Türk büyüklerinin hayatından yararlanarak ilk Türk- İslam devletlerinin siyasi, sosyal ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.</p> <p>Örnek incelemeler yoluyla kutlama ve törenlerimizdeki uygulamaların kültürümüzü oluşturan unsurlarla ilişkisini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir.</p> <p>Orta Asya ilk Türk devletleri ve Türk-İslam devletlerinin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkılarına kanıtlar gösterir.</p>
Üretim Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin Kaynakları	Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.

Etkin Vatandaşlık	Demokrasinin Serüveni	Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır. Türk Tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.
Küresel Bağlantılar	Ülkemiz ve Dünya	Türk Cumhuriyetleri komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi Atatürk'ün millî dış politika anlayışı açısından değerlendirir.

Kaynak: MEB,2017

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, *Sosyal Bilgiler Öğreniyorum* teması ile toplumsal birlikteliğin oluşmasında din, dil, tarih gibi kültürel unsurlar ele alınarak sosyal, kültürel ve tarihi bağların inceleneceği belirtilmektedir. Bu tema kapsamında Atatürk'ün Türk kültürünü ayakta tutabilmek ve devamlılığını sağlayabilmek adına attığı adımlar ele alınmakta, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve son olarak Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesinin kuruluşuna yer verilmektedir. *İpek Yolunda Türkler* teması ile Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya geçişleri, Anadolu'nun Türkleşmesi ve Türklerin siyasi, coğrafi, sosyal, kültürel yapısı hakkında çıkarımlarda bulunması hedeflenmiştir. İlk Türk devletlerinden bahsedilirken destan, yazıt ve diğer kaynaklardan yararlanılmasının gerekliliği de vurgulanmaktadır. Bu konu dahilinde İlk Türk devletlerinin yaşayışları, ekonomik uğraşları, sanat anlayışları, ve mutfak kültürüne kadar bir çok kültür özelliğine yer verilmektedir. Ayrıca milliyet bilincinin temel unsuru olan vatan, millet ve ordu gibi kavramların Türk milleti açısından önemine değinilmektedir. *Ülkemizin Kaynakları* temasında belirlenen vergi vermenin önemine yönelik kazanım ise sosyolojik milliyetçiliğin ve yurtseverliğin özünü oluşturan fedakârlık ve sorumluluk bilincinin aşılması açısından önemlidir. *Demokrasini Serüveni* temasında ise Orta Asya Türk Devletlerinden günümüze değin geçen süre zarfında Türk kültür hayatında demokrasinin önemine ve gelişimine yer verilmiştir. Son olarak *Ülkemiz ve Dünya* temasında Türk toplumlarının ayrı coğrafyalarda yaşamalarına rağmen düşünce ve kültür hayatının benzerliği üzerinde durulmuş ve sınırlarımız dışında yaşayan Türklerle de manevi bağlarımızın kuvvetlendirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 7. sınıf

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanım
Kültür ve Miras	Türk Tarihinde Yolculuk	<p>Türkiye Selçuklular döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.</p> <p>Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar.</p> <p>Osmanlı Devleti'nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı'da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.</p> <p>Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.</p> <p>Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.</p>
Bilim Teknoloji Toplum	Zaman İçinde Bilim	Türk İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ekonomi ve Sosyal Hayat	<p>Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.</p> <p>Vakıfların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine tarihten ve günümüzden örnekler verir.</p>
Etkin Vatandaşlık	Yaşayan Demokrasi	Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder.
Küresel Bağlantılar	Ülkeler Arası Köprüler	20. Yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasî ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı'nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.

Kaynak: MEB,2017

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde milliyetçilik ve yurtseverlik değeriyle ilişkilendirilebilecek en önemli tema *Türk Tarihinde Yolculuk*' tur. Anadolu'nun Türk yurdu haline gelmesi ve bu noktada Selçuklu Devleti'nin ve beyliklerin Anadolu'nun Türkleşmesine olan katkıları ve Türk kültürüne dair önemli bilgiler yer almaktadır. *Ekonomi ve Sosyal Hayat* temasında vakıfların toplum yararına çalışmalarının olması dayanışma bilincini aşılması açısından önemlidir. Özellikle bu konu dahilinde Mehmetçik Vakfına yer verilmesi yurtseverlik bilincinin oluşmasına hizmet etmektedir. *Zaman İçinde Bilim* teması ile Türk İslam kültürü içinde yetişen bilim adamlarının öneminin vurgulanması ve *Yaşayan Demokrasi* teması ile demokrasiyi ve gelişim evrelerini tarihimizden uygulamalara örnek vererek kavraması milliyet bilinciyle doğrudan alakalıdır. Son olarak Ülkeler Arası Köprüler teması ile I. Dünya Harbinde Çanakkale cephesine yer verilmiş, vatani kurtarmak için savaşmanın ve şehit olmanın kutlu bir vazife olduğu vurgulanmıştır.

5, 6 ve 7. Sınıf kazanımları incelendiğinde; Sosyal Bilgiler dersinin ulusumuzun tarihi, kültürü ve coğrafyası hakkında bireyleri bilinçlendirmeyi, hak ve sorumluluk aşılama ve dayanışma olgusunu kazandırmayı amaçladığı açıktır. Bu kazanımların gerçekleştirilmesi, değerlerin kazandırılmasına da katkı sağlar. Yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programında; *adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik* olarak 18 değer belirlenmiştir. Görülmektedir ki; *bağımsızlık, dayanışma, duyarlılık, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik* değerleri doğrudan Türk milliyetçiliğinin temel ilkelerini oluşturmaktadır (MEB, 2017: 9,10)

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama aracının uygulanması ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler dersinde milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerinin analizine ilişkin öğretmen algılarının belirlenmesine yönelik yapılan bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak betimsel tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmada asıl amaç ölçmekten çok derinlemesine bir inceleme yapmak ve konuyla ilgili farklı bakış açılarını görebilmektir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme veya doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olayların tamamıyla doğal ortamda ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39).

Bu çalışmada nitel araştırmalarda veri toplamak amacıyla en sık kullanılan görüşme tekniğine başvurulmuştur. Görüşme; sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir (Karasar,2013:165). Görüşme tekniğini kullanmaktaki asıl amaç iletişim odaklı olması ve niçin ve nasıl sorularına cevap alabilmektir. Araştırmamız görüşme türlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle uygulanmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubunu, 2017-2018 Eğitim Öğretim yılında Malatya Yeşilyurt ve Battalgazi Merkez İlçe Ortaokullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Ulaşım imkânının kolay olması sebebiyle çalışma grubu üyeleri Malatya'dan seçilmiştir. Çalışma grubunu 28'i erkek ve 17'si kadın öğretmen olmak üzere 45 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın kuramsal boyutu oluşturulduktan sonra Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin konuya ilişkin görüşlerini almak üzere yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama aracı, İki “Eğitim Bilimleri” uzmanı ve “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” uzmanından yardım alınarak, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanılmasının sebebi; görüşen kişinin soruları ayrıntılaması ve belirli düzeyde esnekliğe sahip olmasıdır (Türnüklü,2000: 547).

Görüşme formunda 5 soru yer almaktadır. Görüşmelerin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle gerekli kurumlardan izin alınmış olup daha sonra araştırma kapsamındaki her bir sosyal bilgiler öğretmeni ile önceden görüşme yapılarak randevu alınmıştır. Görüşme esnasında formda yer alan sorular öğretmene sırasıyla sorulmuş ve öğretmenden rahat bir şekilde soruları cevaplaması talep edilmiştir. Görüşme verilerinin kaydedilmesinde ise görüşülen kişinin izni alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Bunun sebebi araştırmacıya kolaylık sağlaması ve not alma sorununun ortadan kalkmasıdır. Kayıt cihazı kullanılmadığı durumlarda görüşme süresi uzayabilir ve alınan notlar eksik olabilir (Yıldırım ve Şimşek,2006:147).

3.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırmaların en zor evresi verilerin analiz edilmesi sürecidir. Bunun sebebi; elde edilen bulguların farklı özellikler taşıması ve standart bir analiz sürecinin bulunmamasıdır (Topkaya, 2006: 116). Yoruma dayalı ve nicel analize göre daha öznel olması; nitel araştırmalarda kesin ve net sonuçlara ulaşılmasını engellemektedir. Ayrıca toplanan veriler nicel araştırmada olduğu gibi sayılara indirgenmeyip betimsel ve gerçekçi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Nitel veri analizinin geçerlik ve güvenilirlik göstergesi ise toplanan verilerin ayrıntılı ve derinlemesine olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 48).

Araştırmada uygulanan görüşme formu ile ilgili çözümlenmelerde nitel veri analizi yapılmıştır. Bu çerçevede, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, milliyetçilik ve yurtseverlik algılarına ve Sosyal Bilgiler Dersiyle ilişkilendirilmesine yönelik görüşleri betimsel analiz ve içerik analizi ile belli temalar altında gruplanarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Analizler sonucunda ortaya çıkan temalar, söyleyen kişi sayılarını(frekans) gösterir şekilde modellenmiş ve görselleştirilmiştir. Temalar, araştırmacıların ortak

görüşleri doğrultusunda oluşturulmakla birlikte modellerin oluşturulmasında NVivo 10 programından yararlanılmıştır. Ayrıca araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için çalışmanın bu aşamasında, İki “Eğitim Bilimleri” uzmanı ve “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” uzmanına başvurularak temin edilmiştir.

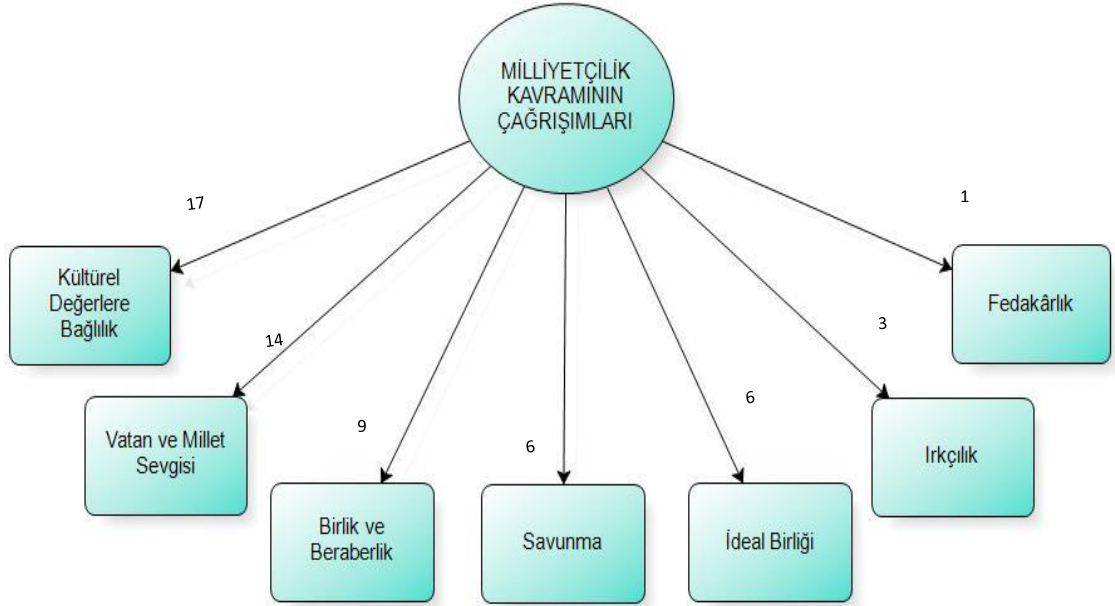
BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUM

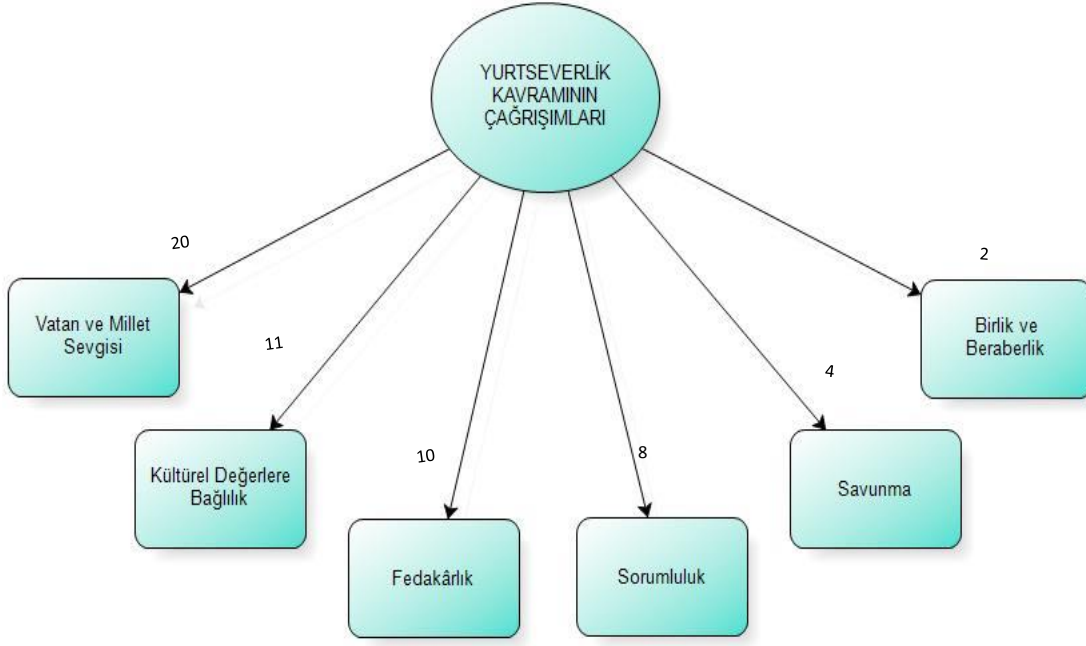
Araştırmanın bu bölümünde alt problemlere ilişkin bulgulara ve bulgular doğrultusunda yapılan yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmada Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin milliyetçilik ve yurtseverlik algıları yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “*Milliyetçilik ve yurtseverlik kavramları size ne ifade etmektedir?*” sorusuyla ele alınıp değerlendirilmiştir. Görüşme neticesindeki bulgular değerlendirildiğinde öğretmenlerin birçoğunun milliyetçilik ve yurtseverlik kavramına aynı anlamı yüklediği göze çarpmaktadır.

Şekil 1: Milliyetçilik Kavramının Tanımına İlişkin Sonuçlar

Şekil 2. Yurtseverlik Kavramının Tanımına İlişkin Sonuçlar

Milliyetçilik ve yurtseverlik kavramının tanımına ilişkin yorumların irdelendiği çalışmanın bu aşamasında Sosyal Bilgiler Öğretmenleri tarafından; “kültürel değerlere bağlılık”, “vatan ve millet sevgisi”, “birlik ve beraberlik”, “savunma”, “ideal birliği” “sorumluluk”, “fedakârlık” ve “ırkçılık” alt temalarının öne çıkarıldığı görülmektedir. Ayrıca; Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin birçoğunun (f=28) milliyetçilik ve yurtseverlik kavramına bakış açısının aynı olduğu yönünde sonuca varılmaktadır. Milliyetçilik ve yurtseverlik kavramlarına farklı anlam yükleyen Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinden milliyetçilik kavramına “ideal birliği”, yurtseverliğe ise “sorumluluk” tanımlaması yapmıştır.

Araştırma bulguları incelendiğinde yurtseverlik kavramlarına yüklenen anlamların milliyetçiliğe göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Yurtseverliğin çağrışımlarında “fedakârlık” (f=10) iken milliyetçilikte “fedakârlık” (f=1) olarak belirlenmiştir. Ayrıca yurtseverlik kavramına herhangi bir olumsuz yaklaşım görülmezken milliyetçiliğe “ırkçılık” (f=3) tanımlamasının yapılması dikkat çekmektedir. Bu durum milliyetçiliğin toplum nezdinde de zaman zaman yanlış algılamalara maruz kaldığını göstermektedir. Ancak tüm bu bulgular göz önüne alındığında Sosyal bilgiler öğretmenlerinin milliyetçilik ve yurtseverlik kavramlarına genellikle olumlu anlam yükledikleri söylenebilir.

Birinci alt probleme ilişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin(SBÖ) görüşlerine dair örnekler aşağıda verilmiştir:

“Milliyetçilik aynı kültürü ve coğrafyayı paylaşan insanların aynı amaç doğrultusunda hareket etmesidir. Yurtseverlik ise yurdunu ve toprağını sevmek ve gerektiğinde canını bile seve seve verebilmektir.” (SBÖ, İdeal Birliği, Fedakârlık)

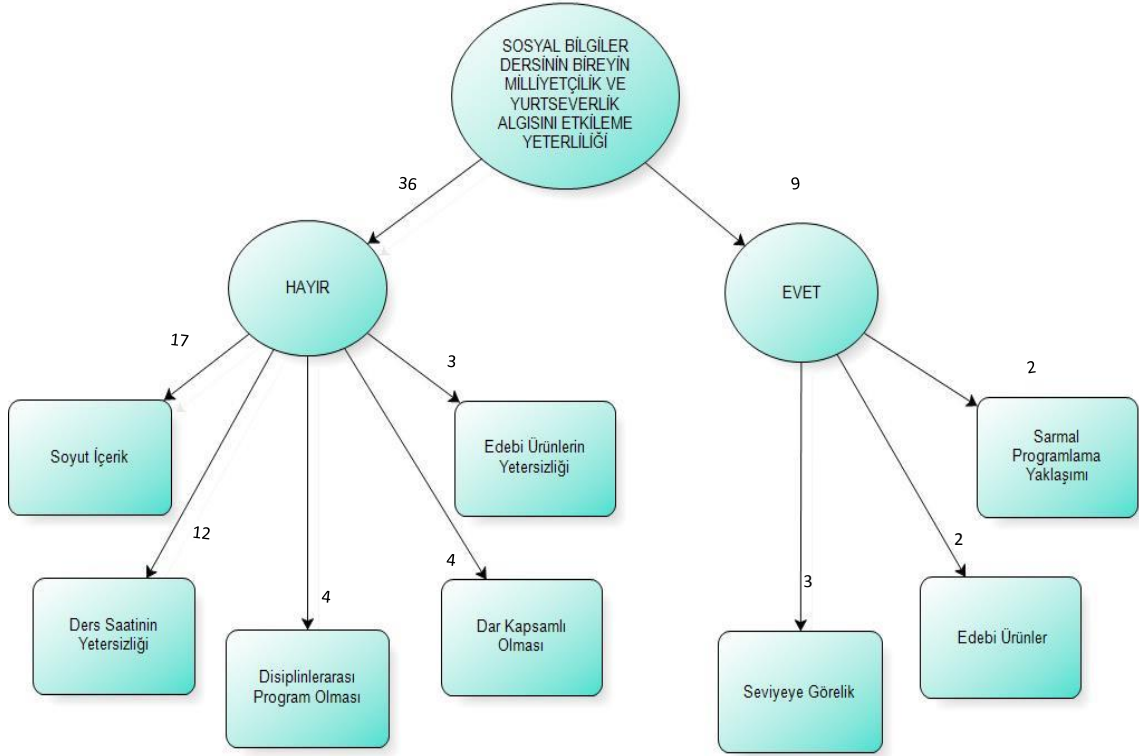
“Ait olduğu düşünülen belirli bir toprak parçasına bağlılık noktasında hareket edilmesi vatanının yararını kendi yararının üzerinde tutulması vatanseverlik olarak adlandırılırken, milliyetçilik kendi ulusunu diğer milletlerden üstün görmek anlamında gösterilebilir. Vatanseverliğin milliyetçiliğe nazaran yumuşak ve daha kapsayıcı bir kavram olduğunu düşünüyorum.” (SBÖ, Fedakârlık, Irkçılık)

“Milliyetçilik kişinin ülkesine ve vatanına sahip çıkma ve her türlü tehdit yapıldığında Milli Mücadele döneminde olduğu gibi buna milletçe karşı koyabilmektir.” (SBÖ, Savunma)

“Bu kavramları bireyin ait olduğu ulusun değerlerini sevmesi, geçmişine bağlı olması, sahip çıkması, koruması, devam ettirmesi ve gurur duyması olarak ifade edilebiliriz. Ayrıca ulusun çıkarlarını her zaman ve her koşulda önemsemesi ve kendi değerlerine sahip çıkmasını ifade eder.” (SBÖ, Kültürel Değerlere Bağlılık)

4.2.İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “*Sosyal Bilgiler dersini bireyin milliyetçilik ve yurtseverlik algısını etkileyebilme açısından yeterli buluyor musunuz? Niçin?*” alt problemine ilişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşleri ele alınıp değerlendirilmiştir.

Şekil 3. Sosyal Bilgiler Dersinin Milliyetçilik ve Yurtseverlik Algısını Etkileyebilme Yeterliliğine İlişkin Sonuçlar

Sosyal Bilgiler Dersinin bireyin milliyetçilik ve yurtseverlik değerleri yönünden eğitimine katkısının yetersiz düzeyde olduğunu düşünen “olumsuz” ana kategorisi(f=36), yeterli düzeyde olduğu düşünen “olumlu” ana kategori ise (f=9)olarak belirlenmiştir. Evet veya hayır yönünde görüş bildiren öğretmenlerin 5’i sebeplerine ilişkin yeterli ve seçici bir açıklama yapmamıştır.

Olumsuz ana kategorisi altında “soyut içerik”, “ders saatinin yetersizliği”, “disiplinler arası bir program olması” , “kapsamının dar olması” ve “yazınsal türün yetersizliği” olmak üzere 5 alt tema oluşmaktayken “olumlu” ana kategori içerisinde ise

“seviyeye görelilik”, “yazınsal türün yeterliliği” ve “sarmal programlama yaklaşımı” olmak üzere 3 alt tema oluşmaktadır.

İkinci alt problemine ilişkin katılımcıların görüşlerine ait örneklere aşağıda yer verilmiştir:

“Hayır. Sosyal Bilgiler dersi yapı itibarıyla konular arasında bağlantı kurulması zor bir ders. Örneğin bir ünite de tarih dersi işlenirken bir diğer ünite de ekonomik coğrafya dersine geçilmekte bu da öğrencinin bağlantı kurmasını zorlaştırmakta ve bir bütün oluşmamaktadır.” (SBÖ, Hayır, Disiplinler Arası Program).

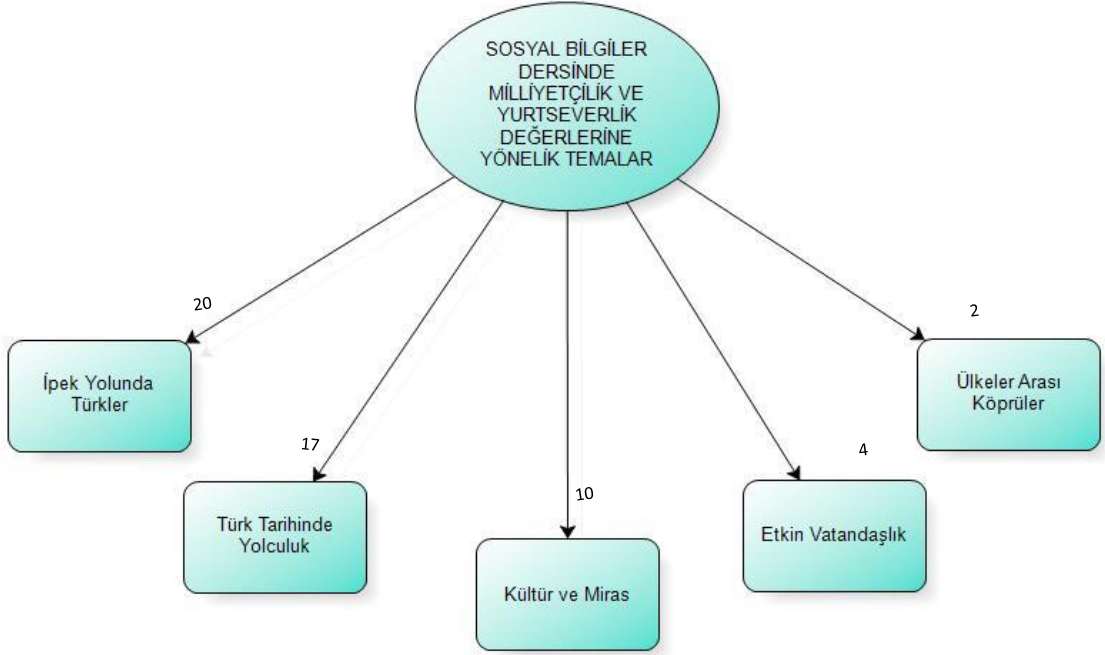
“Yeterli olduğunu düşünüyorum. Öğrencinin yaşına ve gelişimine uygun bir biçimde ayrıntıya girilmeden genel bir şekilde dersler anlatılmaktadır. Ayrıca konuların birbiri ile bağlantılı olduğunu ve tekrar olanağı sağlayarak kalıcılığı artırdığını düşünmekteyim.” (SBÖ, Evet, Seviyeye Uygunluk, Sarmal Öğretim Programı)

“Bence yeterli. Özellikle eski Türklerin yaşamı ve kahramanlıkları hakkında güzel bilgiler mevcut. Ayrıca milli tarih sürecimizde oluşan destanlara ve kahramanlık hikâyelerine yer verilmesi ile milli hissin oluşmasını sağladığına inanıyorum.” (SBÖ, Evet, Yazınsal Tür)

“Tarihimizdeki en önemli dönüm noktası olan Milli Mücadele dönemi ve Atatürk’ün liderliği ile alakalı konular Sosyal Bilgiler dersinde değil İnkılap tarihinde yer almakta. Bana göre bu dönemde yaşanan zorluklar, verilen mücadele çocuklara daha erken dönemlerde verilmeli ve ruhlarına işlenmelidir.” (SBÖ, Dar Kapsamlı Olması)

4.3.Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemini oluşturan “*Sosyal Bilgiler ders kitaplarında milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerini kazandırmaya yönelik belirlenen temalar nelerdir?*” alt problemine yönelik bulgular aşağıda modellenmiştir.

Şekil 4. Sosyal Bilgiler Dersinde Milliyetçilik ve Yurtseverlik Değerlerine İlişkin Temalara Yönelik Bulgular

Sosyal Bilgiler dersinin milliyetçilik ve yurtseverlik temalarına ilişkin bulguların incelendiği bu bölümde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri çeşitlilik göstermektedir. Bulgulara göre çıkan alt temalar; “İpek yolunda Türkler” , “Türk Tarihinde Yolculuk”, “Kültür ve Miras”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Ülkeler Arası Köprüler” olarak belirlenmiştir. Bulgulara göre Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin birçoğu(f=39) 6. ve 7. sınıf temalarının milliyetçilik ve yurtseverlik değer eğitiminde daha etkili olduğunu düşünmekteyken 5. sınıf temaları için frekans sayısı 14 olarak belirlenmiştir. Çalışma grubunu oluşturan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinden 12 si alt probleme ilişkin yeterli ve seçici bir açıklama yapmamıştır. Bu durum Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, ders kitaplarındaki temalara ilişkin yeterli bilgi düzeyine sahip olmadığını göstermektedir.

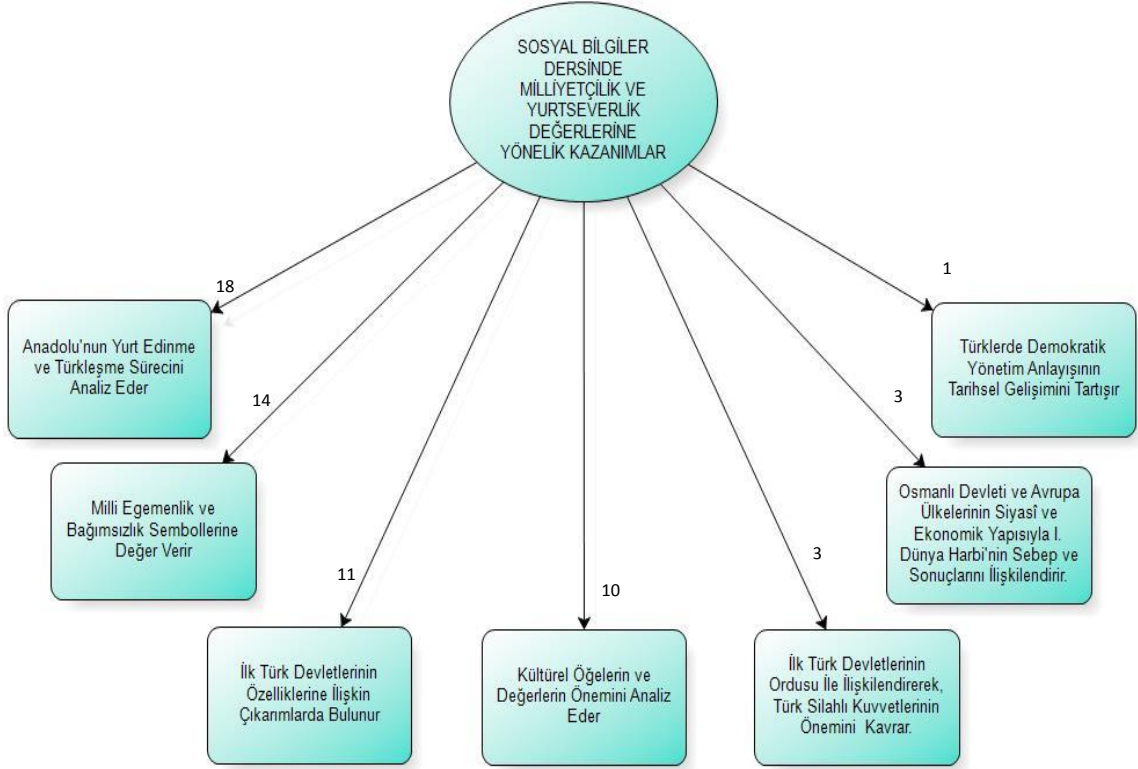
Üçüncü alt probleme ilişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşlerine dair örnekler aşağıda verilmiştir:

“Tabi ki Sosyal Bilgiler Dersinde hemen hemen her ünite milliyetçilik ve yurtseverlik ile ilişkilendirilebilir. Ancak bana göre bu değerlerin en fazla yaşatıldığı temalar Anadolu’nun tarihimiz açısından önemli olduğunun anlatıldığı temalardır. Eski Türk devletlerinin yapısına ve kültürüne yer verilmesi, destanlardan bahsedilmesi ve günümüzde de devam eden geleneklerin olduğunun altının çizilmesi bu değerlerle ilgilidir.” (SBÖ, İpek Yolunda Türkler, Kültür ve Miras)

“Bence en önemli konular milli değerlere olan saygının ve sevginin anlatıldığı temalardır. Bir öğrenciye bayrağın, tarihin, Anıtkabir’in, Meclisin öneminin anlatılması çok önemlidir. Öğrenci bu şekilde tarihine saygı ile bakmayı ve toplumsal ve ahlaki değerleri benimser.” (SBÖ, Etkin Vatandaşlık)

4.4.Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “*Sosyal Bilgiler dersinde milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerine hangi kazanımlarda ağırlık verilmiştir?*” alt problemine Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşleri aşağıda modellenmiştir.

Şekil 5. Sosyal Bilgiler Dersinde Milliyetçilik ve Yurtseverlik Değerlerine İlişkin Kazanımlara Yönelik Bulgular

Sosyal Bilgiler dersinin milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerine ilişkin hazırlanan kazanımlara ait bulguların incelendiği bu bölümde Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından birden fazla cevap verilmiştir. Bu bağlamda; “Anadolu’nun Yurt edinme ve Türkleşme sürecini analiz etme” , “Milli Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verme” , “Orta Asya’da kurulan ilk Türk Devletlerini tanıma” , “Kültürel değerlerin rolünü analiz etme” , “Türk silahlı Kuvvetlerinin önemini fark etme” , “I. Dünya Harbi’nin sebep ve sonuçlarını ilişkilendirme” ve son olarak “Demokrasinin Türk toplumlarındaki gelişimini ve önemini kavrama” olmak üzere 7 tema oluşmuştur. Bulgular incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin birçoğu(f=24) 5. sınıf kazanımlarının milliyetçilik ve yurtseverlik değer eğitiminde daha

etkili olduğunu düşünmektedir. 7. sınıf kazanımları için frekans sayısı 22, 6. sınıf kazanımları ise 14 olarak belirlenmiştir. Çalışma grubunu oluşturan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinden 8 i alt probleme ilişkin yeterli ve seçici bir açıklama yapmamıştır. Bu durum Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin programda yer alan kazanımlara ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadığını göstermektedir.

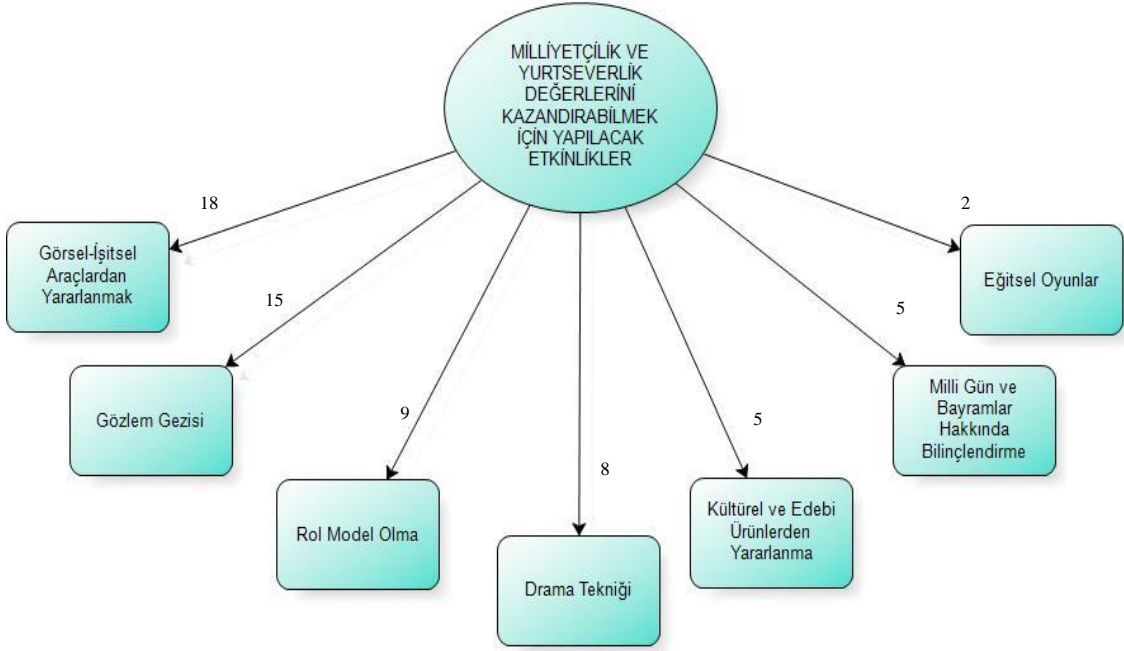
Alt Problemimize ilişkin araştırmamıza katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşleri aşağıda verilmektedir:

“Türklerin dünyanın en eski milletlerinden olduğu vurgulanmalıdır. Bu sebeple İslam öncesi devirlerden itibaren var olduğunu kavrayabilecekleri konular önemlidir. Özellikle Göktürklerin ve Uygurların milliyetçi vasıflarını kavratılabilmek gerekir.” (SBÖ, Orta Asya’da Kurulan İlk Türk Devletlerini Tanır)

“Ben milliyetçi ve yurtsever bireyler yetiştirmek için en önemli aracın dil ve kültür olduğuna inanıyorum. Toplumsal ve milli değerleri korumak adına kültürel özellikleri öğrencilere aşılmalı ve bu noktada rol model olunmalıdır. Bu sebeple en önemli kazanımlar değerlerimizi anlatan ve onları korumaya yönelik belirlenen kazanımlardır.” (SBÖ, Bağımsızlık ve Milli Egemenlik Sembollerine Değer Verir)

4.5.Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “*Milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerini kazandırmaya yönelik ne gibi etkinlikler yapılabilir?*” alt problemine ilişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenleri tarafından verilen yanıtlar aşağıda modellenmiştir.

Şekil 6. Milliyetçilik ve Yurtseverlik Değerlerini Kazandırmaya Yönelik Etkinliklere İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan 45 Sosyal Bilgiler öğretmenin bu alt probleme ilişkin yanıtları çeşitlilik göstermekte olup birden fazla tema oluşturmuşlardır. Bu bağlamda; “görsel ve işitsel araçlardan yararlanma”, “gözlem gezisi”, “rol model olma”, “drama tekniği”, “kültürel ve yazınsal ürünlerden yararlanma”, “milli gün ve bayramlar hakkında bilinçlendirme” ve “eğitsel oyunlar” olmak üzere 7 tema belirlenmiştir.

Temalar incelendiğinde değer eğitiminde görsel ve işitsel araçların eğitim ortamında kullanılmasının öğrenmede kalıcılığı artırdığına dair görüşlerin öne çıktığı görülmektedir. Ortaya çıkan bir başka bulgu ise uygulamaya dönük olmayan öğrenmelerin kalıcılığı olumsuz yönde etkilediği ve yapılandırmacı yaklaşıma dayalı bir öğrenme stratejisinin benimsenmesi gerekliliğidir.

Alt probleme ilişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşlerine ait örnekler aşağıda verilmiştir:

“Sosyal bilgiler dersi oluş itibariyle soyut kavramlarla doludur. Bu nedenle kavramların tanımına yer vermek yerine, somut örneklerle açıklayarak kalıcılık artırılabilir. Ayrıca bunu yaparken birçok duyu organına birden hitap edilmesi ve öğrencinin aklında canlandırılmasına olanak verilmelidir. Ben bunu gerçekleştirmek için dersimde fotoğraflardan veya videolardan yararlanıyorum.” (SBÖ, Görsel ve İşitsel Araçlardan Yararlanmak).

“Tarihimizde önemli yeri olan Çanakkale veya Anıtkabir gibi yerlere ziyaretler düzenlenebilir. Bunun için maddi olanak yoksa müze gezilerine de götürülebilir. Ancak ne yazık ki; maddi sebepler ve sınıfların kalabalık olması sebebiyle bu tarz etkinliklerden ziyade daha çok düz anlatım tekniği kullanılmakta.” (SBÖ, Gözlem Gezisi).

“Bence Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere yurtseverlik değerini kazandırmak için öğrencilere geçmişimizde yaşanan zorlukları ve savaşları anlatmak önemlidir. Konuyla ilgili dikkat çekici örneklerle, tarihten alıntı hikâyelere ve kahramanlara yer verilmesi gerekiyor. Ayrıca kalıcı öğrenmeyi sağladığından öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenmesi için drama tekniğini de kullanılabilir.” (SBÖ, Kültürel ve Edebi Ürünlerden Yararlanma, Drama)

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde bulgulara ilişkin sonuçlara ve sonuçlar doğrultusunda yapılan önerilere yer verilmiştir.

5.1.Sonuç

Milliyetçilik ve yurtseverlik, değer olarak toplumu bir arada tutan en temel güçtür. Türk milleti tarihinin en eski çağlarından itibaren milli birlik ve beraberlik ruhunun farkındadır. Türk devletlerinin devamlılık ve bütünlük arz etmesi, milli bilincin ve toplumsal birlikteliğin tarih boyunca var olduğuna kanıt oluşturmaktadır. Bu bilincin devamlılığının sağlanabilmesi için etkin vatandaşlar yetiştirmek amaç edinilmelidir. Bu amaç eğitimin işlevi ile paralellik göstermektedir. Eğitim, kültür aktarımını gerçekleştirerek ideal vatandaş yetiştirme noktasında devletlere hizmet etmektedir.

Sosyal Bilgiler Dersi bireyin zorunlu olarak katıldığı ilk ve ortaokullarda etkin vatandaşlarda var olması gereken bu değerlerin kazandırılmasında en önemli görevi üstlenmektedir. Türk milletinin tarihi, başarısı, acısı, kültürü ve hassasiyetleri noktasında bireylerin bilinçlenmesine ve devletin devamlılığının sağlamak amacıyla ideal ve etkin vatandaş yetiştirmeye katkısı açıktır.

Çalışmamız neticesinde öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda varılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin, milliyetçilik ve yurtseverlik kavramlarına genellikle olumlu anlam yükledikleri, birlik ve beraberlik olgusunun devamlılığında bu değerlerin önemine yönelik farkındalık sahibi oldukları görülmektedir.

- Sosyal Bilgiler dersinin, milliyetçilik ve yurtseverlik algısını etkileyebilme yeterliliğinin değerlendirildiği ikinci alt probleme ilişkin bulgular; dersin içeriğinin öğrenci seviyesine uygun olduğunu, ancak soyut kavramların fazla olması sebebiyle öğrenmeyi olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkarmaktadır. Bu sebepten çalışma grubunu oluşturan öğretmenler, görsel-işitsel araçların kullanılmasının ve çoklu ortam

öğrenmenin, olumlu sonuçlar doğuracağı yönünde fikirlerini öne sürmüşlerdir. Bu tür eğitim ortamları kalıcılık, gerçek yaşama yakınlık, dikkat çekicilik ve esnek öğrenme olanağı sağladığından başarı sağlanmaktadır (Akkoyunlu ve Yılmaz, 2005: 10).

•Sosyal Bilgiler dersinin disiplinler arası yaklaşımla hazırlanan bir öğretim programı oluşu, tarafından öğrenmeyi zorlaştırıcı faktör olarak görülmüş ve çalışma grubunu oluşturan öğretmenler tarafından bu durum, konular arasında bağlantı kurulmasını güçleştiren bir unsur olarak görülmektedir. Bu durum Milli Eğitim Bakanlığı'nca (2017: 13) “*Sosyal Bilgiler öğrenme alanlarında; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile insan hakları ve vatandaşlık bilgisi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır. Konular tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmelidir*” şeklinde açıklanmaktadır.

•Sosyal Bilgiler Öğretim Programının içerik hazırlama yaklaşımlarından sarmal yaklaşımla ele alınması, daha önce öğrenilen konuların belirli zaman aralıklarıyla tekrar edilmesini ve pekiştirme olanağı sağlayarak kalıcı öğrenmeyi sağlamaktadır.

•Çalışma grubunu oluşturan öğretmenler ders kitaplarında yer alan tarihi hikâye, roman ve efsane gibi kültürel ürünlerden yararlanmanın belirlenen hedeflerin kazandırılması sürecinde etkili olacağı yönünde görüş bildirmişlerdir. Kültürel ve edebi ürünlerden yararlanmak, öğrencinin ulusal ve evrensel değerleri öğrenmesine ve soyut konuların somutlaştırmasına olanak vermektedir (Kaymakçı,2013)

•İkinci alt probleme yönelik bulgularda göze çarpan durumlardan biri de programın içeriğinden çok uygulanaşına yönelik eleştirilerdir. Özellikle “ders saatinin az olması” ve “kapsamının dar olması” temalarının öne çıkması, belirlenen hedeflere ulaşılmasını ve programın uygulanmasını zorlaştırıcı neden olarak görülmektedir.

•Sosyal Bilgiler dersi dahilinde belirlenen milliyetçilik ve yurtseverlik değerleriyle alakalı temaların ve kazanımların incelendiği dördüncü alt probleme yönelik öğretmen yorumları incelendiğinde; tarih derslerinin bu değerleri kazandırmada daha etkili olduğu yönünde sonuç ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de bireyin kültürel ve tarihi mirasa duyarlı olması ve milli hassasiyetler konusunda farkındalık sahibi olması tarih dersinin amacıyla yakından alakalıdır. Ulusal ve evrensel tarih konuları işlenirken öğrenci topluma mecburi bağlılık duygusundan ziyade aidiyet duygusu hisseder ve

dayanışma, gurur, bağlılık ve sevgi değerleri verilir (Ersoy ve Öztürk,2015: 978). Ayrıca vatandaşlık ve antropoloji derslerinin de bu değerlerin kazandırılmasında etkili olduğu öğretmen görüşleri doğrultusunda söylenebilir. Safran, antropolojinin kültür aktarımını sağlama açısından Sosyal Bilgiler dersinde önemli bir yeri olduğunu belirtmiştir (Safran, 2008; Koçoğlu,2014: 192) Doğanay'ın Sosyal Bilgiler eğitiminin asıl amacının vatandaşlık eğitimi olduğunu vurgulaması da öğretmenlerin görüşleri neticesinde ortaya çıkan bulguları destekler niteliktedir (Doğanay, 2008).

•4. alt probleme ilişkin sonuçlar öğretmenlerin kazanım ve temalar konusunda yetersiz bilgi düzeyine sahip olduğu sonucunu doğurmuştur.

•5. alt probleme ilişkin bulgular incelendiğinde özellikle “drama”, “eğitsel oyun”, “gezi gözlem” temalarının öne çıkması, öğretmenlerin yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesinin öğrenme daha etkili sonuçlar sağlayacağı yönünde görüşlerini ortaya koymaktadır. Yapılandırmacılık, bilginin kazanım olarak değil insan tarafından üretilen ve oluşturulan bir şey olduğunu savunur (Bakır,2015: 55). Yapılandırmacı yaklaşım, öğrencinin eğitim- öğretim faaliyetlerine aktif şekilde katılmasıyla bilgiyi edinmesine olanak verir ve öğrenmede kalıcılık sağlanır.

• “Milli gün ve bayramlar hakkında bilinçlendirme” ve “rol- model olma” temalarının öne çıkması öğretmenlerin, çocukların kendilerini örnek aldıklarının farkında olduğunu gösterir niteliktedir. Bilindiği üzere ilkököl ve ortaoköl çağındaki çocuklar kendilerine bir kişilik yaratma çabasında ve bu sebeple en fazla zaman geçirdikleri okulda kendilerine model belirlemektedirler. Demir ve Köse'nin yaptıkları bir çalışmada; öğrenciler tarafından rol model olarak görüldüklerini düşünen öğretmenlerin oranının %96.8 olduğu sonucuna varması, çalışmamızın bulgularını desteklemektedir (2016:47). Singer de, okul ortamında öğretmenlerin kişilik ve davranış yoluyla öğrencilere örnek olduğunu ve bu şekilde öğrenme sağlandığını belirtmiştir (2000; Demir ve Köse, 2016: 39).

•Birden fazla duyu organına hitap etmenin öğrenmede kolaylığı ve kalıcılığı sağlayacağı 5. alt problemde ortaya çıkan “görsel- işitsel araçlardan yararlanmak” alt temasıyla anlaşılmaktadır. Bu tür eğitim ortamları kalıcılık, dikkat çekicilik ve esnek öğrenme olanağı sağladığından başarı sağlanmaktadır (Akkoyunlu ve Yılmaz,2005: 10).

5.2.Öneriler

Bu çalışmada elde edilen bulgulardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir

- Ders kitaplarında milliyetçilik ve yurtseverlik kavramlarına yönelik açıklayıcı tanımlamalar yapılmalı ve güncel örnekler verilerek öğrencinin bu olguları somutlaştırmasına olanak verilmelidir.

- Ders kitaplarında milliyetçilik ve yurtseverlik değerleriyle ilişkili destan, yazıt, efsaneler, halk hikâyeleri vb. gibi kültürel ve edebi ürünlere daha fazla yer verilmelidir.

- Ders sürecinde teknolojiden daha fazla yararlanılmalı. Bu bağlamda; film, belgesel, fotoğraf gibi metaplardan yararlanarak eğitim- öğretim sürecinde çoklu öğrenme ortamı oluşturulmalıdır.

- Tarihi önemi fazla olan mekânlara gözlem gezileri yapılmalı ve bu noktada öğretmenler rehberlik etmelidir.

- Milli gün ve bayramların önemi hakkında öğrenciler bilinçlendirilmelidir.

- Milli gün ve bayramlarla ilgili etkinlikler düzenlenirken yapılandırmacı yaklaşıma dayalı olarak, öğrenciye yaparak yaşayarak öğrenme imkânı sağlanmalı ve drama gibi teknikler kullanılmalıdır.

- Sosyal Bilgiler ders saati artırılarak etkinliklerin tamamının uygulaması için elverişli bir ortam sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Afetinan. A.(2007). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. 6. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Afetinan. A.(2008). *Medeni Bilgiler Türk Milletinin El Kitabı*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları
- Ağaoğlu, S.(1981). *Kuvayı Millîye Ruhu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Akçura, Y.(2015).*Türkçülüğün Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Akkoyunlu, B ve Yılmaz, M (2005). “Türetimci Çoklu Öğrenme Kuramı” . *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 9-18
- Akyüz, Y.(1991). “Tanzimat Dönemi Eğitiminin Temel Özellikleri”. *Tanzimatın 150. Yıl Dönümü Uluslararası Sempozyumu*. Ankara
- Akyüz, Y.(2007). *Türk Eğitim Tarihi*. Gözden Geçirilmiş 11. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Arıbaş, S. ve Köçer, M.(2011).*Türk Eğitim Tarihi*.2. Baskı. İstanbul: Lisans Yayıncılık
- Arık. R.O.(1990).*Coğrafyadan Vatana*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları:
- Armaoğlu, F.(2003).*19. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1789-1914)*. 3. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Arsal S. M.(1930). *Türk Dili İçin*. İstanbul: Türk Ocakları İlim ve Sanat Heyeti
- Arsal. S.M.(1955).*Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları*. İstanbul: Ötüken Yayınevi
- Arsal. S.M.(2014).*Türk Tarihi ve Hukuk*. Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Atatürk, M.K.(2006). *Nutuk(1919-1927)*. (Günümüz Diline Çevirip Basına Hazırlayan: Hıfzı Veldet Velidedeoğlu). İstanbul: Atatürkçü Düşünce Derneği
- Aydın, M. ve Aydın, M.K.(2016). *Türk İnkılâbı Tarihi*. Ankara: Cantekin Matbaacılık
- Aydın, M.(1998). *Misâk-ı Millî ve Yeni Türk Devletinin Sınırları*. Malatya

- Aydın, M.(2002). “Yeni Türk Devleti ve Misakı Millî” . *Türkler Ansiklopedisi XVI*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 57-70
- Aydın, M.(2004). “19. Yüzyıl Ortalarında Panslavizm ve Rusya” *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. S:15,109-124
- Aydın, S.(2000). *Modernleşme ve Milliyetçilik*. 2. Baskı. İstanbul: Gündoğan Yayınları
- Bakır, K. (2015). *Demokratik Eğitim John Dewey’in Eğitim Felsefesi Üzerine*. 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi
- Banarlı, N.S.(1971).*Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: MEB Yayını
- Berkes, N.(2004).*Türkiye’de Çağdaşlaşma*. 6. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
- Bilge, A.S.(1996). *Milletlerarası Politika*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını
- Bozdağ, İ.(1955). *Atatürk’ün Sofrası*. İstanbul: Truva Yayınevi
- Çelik, H.(1993). *Ali Suavi*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları
- Danışmend, İ.H(1942). *Ali Suavi’nin Türkçülüğü*. Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği Neşriyatı
- Demir, E. ve Köse, M. (2016). “Öğretmenlerin Rol Modelliği Hakkında Öğretmen Görüşleri” . *Akademik Bakış Dergisi*, S:53. 38-57
- Doğanay, A. (2008). “Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi”. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17/2. 77-96
- Doğanay, A.(2004). “Sosyal Bilgiler Eğitiminin Genel Amaçları Ne Olmalıdır?” *I. Sosyal Bilgiler Eğitimi Kongresi Bildirileri*(s.204-215). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Doğanay, R.(2001). “Misak-ı Milli’ye Göre Lozan” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11/2. 281-294
- Ergil, D.(1983).*İdeoloji ve Milliyetçilik*. Ankara: Turhan Kitabevi
- Ergin, O.(1939). *Türkiye Maarif Tarihi*: İstanbul

- Eroğlu, H.(1986). *Atatürk'ün Hayatı*. Ankara: Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- Eröz, M.(1987). *Atatürk Milliyetçilik Doğu Anadolu*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
- Ersoy, A.F.(2007). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*. Eskişehir: Türkiye Cumhuriyeti Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Ersoy, F ve Öztürk, F. (2015). “Bir Vatandaşlık Değeri Olarak Yurtseverlik: Sosyal bilgiler Öğretmen Adaylarının Algısı” . *İlköğretim Online*, 14(3). 974-992
- Eryılmaz, B(1996).*Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*. İstanbul: Risale Yayınevi
- Feyzioğlu, T.(1996).*Atatürk ve Milliyetçilik*. 3. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Genç, R ve Cansız,İ.(2009).*Türk Tarihi ve Kùltürü*. İstanbul: Lisans Yayıncılık
- Gökalp, Z.(2004a). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınlar
- Gökalp, Z.(2004b).*Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınlar
- Göktürk, H.İ.(1987).*Mithat Cemal Kuntay*. Ankara: Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- Kabapınar, Y.(2009). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Maya Akademi
- Kafesoğlu, İ.(1995).*Türk Milli Kùltürü*. 13. Baskı. İstanbul: Bođaziçi Yayınları
- Kafesoğlu, İ.(1999).*Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Kapluhan, E.(2012). Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 26,172-194
- Kara Kuvvetleri Komutanlığı(1982), *Atatürkçü Düşünce ve Yaklaşım Tarzı*, Ankara
- Karal, E.Z.(1988).*Osmanlı Tarihi IX*. Ankara

- Karasar, N.(2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi.25. Basım.* Nobel Basımevi: Ankara
- Kayıran, M(1989). “Tekâlif-i Millîye Emirleri ve Uygulanışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt V, Sayı 15, 639-664
- Kaymakçı, S. (2013). “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebi Türlerin Kullanım Durumu” . *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20: 230-255
- Kaymakçı, S. ve Ata, B.(2012). “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilerin Doğasıyla İlgili Görüşleri” *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 35-64
- Keleş, E.(2008). “Rusya’nın Panslavizm Politikasının Balkanlarda Uygulanmasına Dair Bir Layiha” *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S:21,123-140
- Keskin, M.(1999). *Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları
- Kısakürek, N.F.(1940).*Namık Kemal Şahsı-Eseri-Tesiri*. Ankara: Recep Ulusoglu Basımevi
- Kışlalı A.T. (2003). *Siyasal Sistemler(Siyasal Çatışma ve Uzlaşma)*.6. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi
- Kocatürk, U.(1983).*Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi(1918-1938)*. Güncellenmiş Yeni Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Kocatürk. U.(1999). *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi
- Koçoğlu, E.(2014). “Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarının Kültürel Yaşam Üzerine Etkilerine İlişkin Öğretmen Algıları” *Mediterranean Journal of Humanities*, IV/2, 191-205
- Kurat, A.N.(1953). “Panslavizm” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*. XI./2-4. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 241-278
- Kurtaran, U(2011). “Osmanlı İmparatorluğunda Millet Sistemi” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S:8, 57-71

- Lewis, B.(2004). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Çeviri: Metin Kıratlı. 9. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Llobera, J.R.(2007). *Modernliğin Tanrısı Avrupa'da Milliyetçiliğin Gelişimi*. Ankara: Phoenix Yayınevi
- M. Adil, (1918). *Malumat-ı Vataniye ve Medeniye*, İstanbul: Matbaa-i Amire
- Mardin, Ş.(1983).*Jön Türklerin Siyasi Fikirleri*.2.Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları
- McGowan, T.M. ve Godwin, C.M.(1986). "Citizenship Education in The Early Grades: A Plan For Action" . *Social Studies*, 77(5),196-200
- MEB.(2017).*Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı(İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973).*T.C. Resmi Gazete*. 14574. 24 Haziran 1973
- Moffatt, M.P.(1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. N. Oran (Çev). İstanbul: Maarif Basımevi
- Orbay, R.(1993). *Cehennem Değirmeni Siyasî Hatıralarım II*. İstanbul
- Özdemir, M.(1998). *Hayat Bilgisi Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri*. Ankara: Pegem Yayınları
- Öztekin, A.(2010).*Siyaset Bilimine Giriş*.6. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Öztoprak, İ.(1989). *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele*. Ankara
- Safa, P.(1996). *Türk İnkılabına Bakışlar*. İkinci Baskı. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi
- Safran, M. (2008). "Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış". Eds.: B. Tay, & A. Öcal. *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Saraç, İ.(2006). *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Milliyetçilik İlkesi ve Devlet Yönetiminde Tam Bağımsızlık Anlayışının Esasları*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Sarınay, Y.(1990).*Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları

Sarınay, Y.(2004). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931*. İstanbul: Ötüken Yayınları

Sezer, A(1999). “Eğitim Alanındaki Gelişmeler” *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. Ankara. s. 241-269

Singer, M. S. (2000). “Ethical and Fair Work Behaviour: A Normative-Empirical Dialogue Concerning Ethics and Justice” . *Journal of Business Ethics*, 28(3), 187-209.

Şapolyo, E.B.(1954). *Olağanüstü Türk Dil Kurultayı 1951*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Şen, F.(2008). *Türk Siyasal Kültüründe Millet Algısı ve Milliyetçilik*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dalı Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara

Taneri, A.(1983a). *Atatürk ve Milli Hâkimiyet*. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları

Taneri, A.(1983b). *Türk Kavramının Gelişmesi - Ne Mutlu Türküm Diyene*. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları

Taneri, A.(1993). *Türk Devlet Geleneği Dün- Bugün*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

TBMM Tutanak Dergisi, 5 Şubat 1937 Tarihli Birleşim.

Tevetoğlu, F.(1988). *Mehmet Emin Yurdakul Hayatı ve Eserleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

Topkaya, E.Z.(2006). “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Yıldırım, A. ve H. Şimşek)”, *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 2/2, 113-118

Tunaya T.Z. (2009). *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler(1876-1938) Birinci Kitap Kanun-i Esasi ve Meşrutiyet Dönemi(1876-1914)*. 3. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

- Tunaya, T.Z.(1952). *Türkiye 'de Siyasi Partiler 1859-1952*. İstanbul: Arba Yayınları
- Turan, M.(1999). *Yunan Mezalimi(İzmir,Aydın,Manisa,Denizli-1919-1923)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi
- Turan, R.(2017). *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi
- Turan, Ş.(1991). *Türk Devrim Tarihi III. Yeni Türkiye'nin Oluşumu(İkinci Bölüm)*. Ankara: Bilgi Yayınları
- Turhan, M.(1997).*Kültür Değişmeleri*.3. Baskı. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
- Türnüklü, A.(2000). “Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme” . *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. S:24. 543-559
- Unan, N.(1959). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II*. 2. Basım. Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları
- Unat, F.R.(1963). “Ne mutlu Türküm diyene!.” *Türk Dili Dergisi*, S:146
- Ülken, H.Z(1998).*İnsani Vatandaşlık*. 2. Baskı. İstanbul: Ülken Yayınları
- Ülken, H.Z.(2008). *Millet ve Tarih Şuuru*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Ülman, A.H.(1959). Atatürk'ün Milliyetçilik Anlayışı Üzerine Bir Deneme. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
- Yazır, E.H.(2011). *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Sadeleştiren Mehmet Şirin Doğan. İstanbul: Kerim Yayıncılık
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H.(2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.6. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yöntem, A.C.(1962). “Genç Kalemlerin Yeni Dil Davası”. *Yakın Tarihimiz* I/12 .371-373.
- Yücel, H. A.(1994). *Türkiye'de Ortaöğretim*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi

Kaplan, M. (2002). “Milli Eğitim İdeolojisi” *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*(Ed. Tanıl Bora). C:4,İstanbul: İletişim Yayıncılık

EKLER

EK1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Sayın Öğretmenim, *bu görüşme formu “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Milliyetçilik ve Yurtseverlik Değerleri Açısından Analizi”* adlı tez çalışmasında kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Görüşme ifadeleri ve sonuçları bilimsel olmayan hiç bir amaç için kullanılmayacaktır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan soruları içtenlikle cevaplayacağınız inancıyla şimdiden teşekkür ederiz.

1-Milliyetçilik ve yurtseverlik kavramları size ne ifade etmektedir?

2-Sosyal Bilgiler dersini, bireyin milliyetçilik ve yurtseverlik algısını etkileyebilme açısından yeterli buluyor musunuz? Niçin?

3-Sosyal Bilgiler ders kitaplarında milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerini kazandırmaya yönelik belirlenen temalar nelerdir?

4-Sosyal Bilgiler dersinde milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerine hangi kazanımlarda ağırlık verilmiştir?

5-Milliyetçilik ve yurtseverlik değerlerini kazandırmaya yönelik ne gibi etkinlikler yapılabilir?

EK2: GEREKLİ İZİN BELGELERİ

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61316475-44-E.6687576
Konu : Anket Uygulama İzin Onayı
(Fatoş GÜVEN)

10.05.2017

VALİLİK MAKAMINA

İnönü Üniversitesi Rektörlüğünün 28/04/2017 tarih ve 50235129-100-E.9257 sayılı yazılarında, Üniversitenin Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Fatoş GÜVEN'in Prof. Dr. Mesut AYDIN danışmanlığında, yürütmekte olduğu "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Milliyetçilik ve Yurtseverlik Değerleri Açısından Analizi" konulu Anket çalışmasını İlimiz Yeşilyurt ve Battalgazi İlçe merkezinde bulunan ortaokullarda uygulamayı talep etmekte olup, Anket-Tez Araştırma ve Değerlendirme Komisyonu 09/05/2017 tarihinde yapılan toplantıda anket uygulamasının ilimiz Yeşilyurt ve Battalgazi ilçe merkezinde bulunan ortaokullarda uygulanması uygun görülmüş olup, Müdürlüğümüzce de uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Fatih ERDİM
İl Millî Eğitim Şube Müdürü

OLUR
10.05.2017

Ali TATLI
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Kanalboya İl Millî Eğitim Müdürlüğü-MALATYA
Elektronik Ağ: malatya.meb.gov.tr
e-posta: ortaogretim44@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Ortaöğretim Şb.
Tel: (0 422) 3232505/205
Faks: (0 422) 3239605

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 9070-6894-3a17-a344-3fb7 kodu ile teyit edilebilir.